

'N WAARDERING VAN ULFILAS SE VERTALING
VAN DIE EERSTE HOOFSTUK VAN MARKUS SE
EVANGELIE, MET VERWYSING NA ENKELE ANDER
PLEKKE. 'N VERGELYKENDE STUDIE.

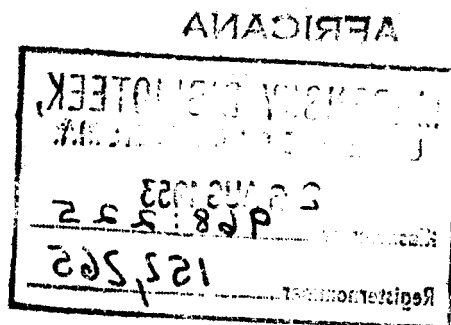
DEUR

WILLEM DANIEL JONKER.

Voorgelê ter vervulling van n deel
van die vereistes vir die graad
van MAGISTER ARTIUM in die
FAKULTEIT VAN LETTERE EN WYSBEGEERTE
aan die
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA,
PRETORIA.

Januarie, 1952.

n Woord Vooraf.

Dit is vir my n eer om lange hierdie weg my dank oor te bring aan Proff. Louw, Kritzinger, Büning en Dr. H.v.d.M.Scholtz van die Afrikaanse en Nederlandse departement vir hulle belangstelling en hulp in verband met my studies. Ook noem ek graag die naam van Prof. T.H.le Roux by wie ek n hele paar jaar lank d.m.v. lesing en private gesprek veel kon leer.

Ook teenoor Prof. P.V.Pistorius is ek veel dank verskuldig vir sy onvermoeide ondersteuning en vir in¹sggewende wenke.

Dan noem ek graag die name van n paar persone wat my gehelp het met die verkryging van literatuur of wat my in ander opsigte tot hulp was : Dr. E.L. de Kock, Mnrr. H.S.Theron en A.C.Sephton, asook die personeellede van die Merensky-biblioteek.

W.D.J.

Pretoria,

Januarie, 1952.

INHOUDSOPGAWE.

<u>Paragraaf.</u>	<u>Bladsy.</u>
1. Inleiding.....	1.
2. Die weergawe van spesifiek-Griekse eienaardighede.....	7.
3. Weergawe waarin grammatikale verskille met invloed op die sintaksis optree	30.
4. Weergawe waar die begripsfeer nuut is en betekenisverskille.....	42.
5. Weergawe met aanwending van stylmiddels.....	49.
6. Woordorde, invoeginge en weglatinge.....	53.
 Besluit	 62.
Bibliografie	64.

AFKORTINGS

(1) Afkortings wat op die titels van werke betrekking het, verskyn in die bibliografie tussen hakies agter die naam van die werk.

(2) Titels van tydskrifte:

(i) Zeitschr. = Zeitschrift für Deutsche Philologie, Stuttgart, 1871.

(ii) PBB. = Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache
und Literatur (Paul und Braunes Beiträge) Halle, 1874.

(iii) Neophilol. = Neophilologus, Groningen, 1915-

(3) Verder is ~~die afkortinge~~ aangesluit by wat gebruiklik is in bekende taalkundige werke, vgl. bv. le Roux en le Roux, Middelnederlandse Grammatika.

P A R A G R A A F I.

INLEIDING.

In die volgende bladsye word gehandel oor die vraag na die gehalte van Ulfilas se vertaling van Markus I. Die norm wat aangelê word by die beoordeling van 'n vertaling is betreklik onomlynd, en kan in elk geval nie met 'n enkele woord aangedui word nie. Vir ons doel is dit voldoende om in die algemeen met die volgende te volstaan:

'n Goeie vertaler is iemand wat weens grondige kennis van die taal so goed ingedring het in die geestelike werklikhede wat deur die betrokke woorde aangedui word, dat hy dit in 'n ander taal opnuut voor die gees van die hoorder of leser kan roep. Die denk- en gevoelsfeer wat aangedui is deur die woorde in hulle verbinding met mekaar, moet so na as moontlik ongeskonde oorgedra word in die taal waarin vertaal word. 'n Goeie vertaling sal dus (a) die sin van die oorspronklike so noukeurig moontlik weergee, maar só, dat (b) die eie karakter van die taal waarin vertaal word, tot sy reg kom. Tussen (a) en (b) bestaan 'n wesenlike verbondenheid.

Oor die beginsels van die vertaalkuns is reeds veel geskryf. 'n Uitvoerige behandeling daarvan bied P. Valkhoff in sy artikel "Over Vertaalkunst" in Taal en Letteren 14, pp. 65vv. Vgl. ook W. Michaelis, "Uebersetzungen, Konkordanzen und Konkordate Uebersetzung des neuen Testaments", pp. 13-14 ens; en ook die enigszins populêr geskrewe werk van E.A. Nida "Bible Translating", pp. IIvv.

Die vraag is dus in hoeverre Ulfilas die sin van Mk. I. reg vertolk het, en in hoeverre hy dit in suiwer goties vertolk het.

Al dadelik staan ons voor onontkombare moeilikhede. In die eerste plek weet ons min van got. Ons kennis daarvan is beperk tot die paar Bybelfragmente en enkele ander oorkondes⁽¹⁾. Die gegewens tot ons beskikking is dus so skraal, dat ons glad nie bevoeg is om noukeurig te bepaal wat die waarde van Ulfilas se vertaling is nie.

(1) Vgl. Eb. par. 15-17. Vgl. ook J. Grimm: *Geschichte der Deutschen Sprache* (4) I, pp. 305 vv; Herman Hirt, *Gesch. der Deutschen Sprache*, pp. 78vv.; Kluge in *Pauls Grundriss* (2) I, pp. 497vv.; Ulfilas, pp. IX vv.

Vereers is ons vir verreweg die grootste gedeelte van ons kennis van got. aangewese op vertaalde stukke, wat uit die aard van die saak blootgestel is aan die invloed van die gr. waaruit dit vertaal is. Verder is van belang dat in die stukke juis dinge behandel word wat vir die vertaler heilig was. Dit bring mee dat hy so na as moontlik by die oorspronklike sou wil aansluit. Die moontlikheid van beïnvloeding word dus nog groter, veral as ons onthou dat die algemene opvatting in die tyd van Ulfilas was dat die ipsissima verba van die Bybel, eerder as die sententia, weergegeë moet word. (2)

Nowendien was gr. die heersende kerktal van die Ose. So n taal kom as vanself in die posisie om as „modeltaal” beskou te word. Die tyd toe Latyn kerktal was en n geweldige invloed op ander tale uitgeoefen het, lê nie baie eene egter ons nie. Dit is n bekende feit dat Latyn as „modeltaal” baie van die sogenaamde reëls van ons grammatikaboeke geïnspireer het - reëls wat al te dikwels vir die betrokke taal fantasties is.

Die stryd hierteen duur nog tot in ons tyd voort. Vgl. J.E.Acket se studies in „De Nieuwe Taalgids” VI, pp. 167-172 en VI pp. 3 248vv. Vgl. veral sy bytende opmerking oor die ag. „tye van die werkwoord” op p. 248. Vgl. ook Dr. Meyer de Villiers „Woordsorte, werkwoorde en Tye”, veral pp. I vv. en pp. 137vv.

Die moontlikheid is dus daar dat ook Ulfilas sekere eiendommelikhede van gr. netse oorgeneem het, omdat hy gedink het dat dit in n taal behoort te bestaan. Oor die vraag of dit egter wel gebeur het, is ons nog onnagtig en feitlik totaal onbekwaam om te oordeel, omdat ons nie genoeg buite-Bybelse bronne het wat ons n ruimer blik op die got. taaleie kan gee nie.

Die groot mate van ooreenstemming tussen die got. vertaling en die gr. teks is intussen onrusberend. Vele het dan ook hierin genoeg rede gevind om die vertaling van Ulfilas te beskou as „Gothic words set to Hellenic syntax”. (3)

---

(2)Vgl. Friedrichsen I, pp. 20-21. Vgl. ook Michaelis o.c., pp. 13 vv.

(3)Friedrichsen I, p. 17; Vgl. van der Meer I, p. VI en n opsomming van standpunte in die verband by Stolzenburg, pp. 145 vv.

Trouens, die moontlikheid dat dit so kan wees, is groot. Ulfilas was n biskop. Sy taal dra dus n spesifieke stempel. Sy huistaal was miskien gr.(4). Sy opleiding was in gr. Onder sy hand het got. eers in die ware sin van die woord skryftaal ge-word wat die grootste en verhewendste gedagtes moes dra (5).

Ons kan niks anders verwag as dat die stof wat hy moes vertolk, van die got. die grense sintaksis soms verbreek het nie (6). Die gevolgtrekking kan dus lig gemaak word dat die got. taaleie by Ulfilas se vertaling op die agtergrond getree het, en dat hy deurgaans eenvoudig by die gr. aangesluit het. As dit egter die geval was, moet ook die verborge sin wat in die gr. verborge l⁸, in die nage- gemaakte got. nie tot sy reg kom nie. Hoe klakkeloos die nagevolging van die vreemde taal, hoe onverstaanbaarder moet die vertaling wees. In so n geval is die verdienstes van die vertaler beslis gering.

Tog meen ons dat dit by die got. vertaling tog nie die geval is nie. Hoe groot die ooreenstemming met die gr. ookal op die oog lyk, daar kom tog n aantal gevalle voor waar die got. van die gr. afwyk. Terwyl ons in gevalle waar daar volkome ooreen- eenskoms tussen oorspronklike en vertaling is, nie maklik kan besluit waar Ulfilas die gr. eenvoudig nagevolg het en waar sodanige konstruksie in got. moontlik was nie, kan ons by die verskille ten minste verwag om uitinge van die got. taaleie te ontdek. Daarom is dit raadsaam om by ons ondersoek na die waarde van Ulfilas se vertaling hoofsaaklik aandag te gee aan gevalla waar hy van die gr. teks afwyk.⁷(6).

- (1) Dit spreek vanself dat dit hier hoofsaaklik sal moet gaan om die verskille wat in die sintaksis na vore tree, omdat dat daar die beste opgemerk word. Nogtans sal ook die betekenisverskille wat die gevolg is van verskil in woordkeuse ens. in aanmerking geneem word.

---

(4) Vgl. Wright, p.195, Eb. p. 11.

(5) Vgl. o. a. Bernhardt, Vulfila, p. XXV.

(6) Lenk, Syntaksis der Skeireins, p.241.

(7) Dis n algemeen aanvaarde beginsel, vgl. Eb. par. 234; Reiss, Zeitschr. 35, p. 120 ens.

(2) Dit moet onthou word dat ons nie weet watter gr. manuskrip Ulfilas gebruik het vir sy vertaling nie. Met die "Vorlage" van Streitberg se "Die Gotische Bibel" (2e druk, 1919) is die moontlikheid dat ons min of meer die gr. teks herstel het, aanmerklik ver-groot. (8). Die laaste woord oor die saak is egter nog lank nie gespreek nie. Friedrichsen het heel-wat besware daarteen en stel 'n hele aantal wysigings daarvan voor (I pp. 9, 249vv.) Die moontlikheid dat baie wat reeds in die verband gedoen is, foutief is, is nie uitgesluit nie. Absolute sekerheid kan oor die saak nie verkry word nie. In hierdie studie gaan ons nogtans van Streitberg se Vorlage uit.

Literatuur: E. Bernhardt: Ein Beitrag zur Geschichte des Textes der gotischen Bibelübersetzung (Zeitschr. 2, pp.294vv.) en Die Gotischen Handschriften der Episteln) (Zeitschr.5, pp.186 vv.) Kauffmann: Beiträge zur Quellenkritik der gotischen Bibelübersetzung, (Zeitschr.19, pp.306 vv.;30, pp.145vv.; 31, pp.178 vv.; 32, pp.305 vv.;35, pp.433 vv.)

Ook uit die verskille tussen die got. en die gr. teks kan slegs met die grootste versigtigheid bepaal word wat werklik got. taaleie is. Ook hier is die bodem soms onseker. Die verskille het daarom slegs relatiewe waarde. In die eerste plek wel omdat ons volstrek nie seker is watter gr. teks Ul-filas gebruik het nie. Die invloed van ou vertalings (met name die Itala) (9) en foute of opsetlike wysigings van die afskrywers afkomstig, kon verantwoordelik wees vir sommige van die verskille. Ook is die invloed van randglosse en parallele tekste nie denkbeeldig nie.(10).

Aan die anderkant is dit netso seker dat ons op baie plekke waar daar geen afwyking van die gr. voorkom nie, tog suiwer got. konstruksies het. Twee voorbeelde uit ander tale mag hier insiggewend wees. Dit is 'n bekende feit dat daar in die verlede glad te veel gemaak is van die Semitiese invloed op die gr. van die Nuwe Testament. So is $\xi v + dat.$ as die uit-drukking van die instrument lank beskou as 'n Semitisme, omdat die gebruik van (vir in sowel as deur, instrumentaal) in He-breeus. Latere ondersoekings het egter aan die lig gebring dat ξv as instrumentale voorsetsels in die Koine algemeen bekend was, ook waar daar nie Semitiese invloed aanvaar kan word nie.

Sulke voorbeelde kan vermenigvuldig word.(11)

(9) Vgl o.m. die genoemde artikels van Kauffmann; Friedrichsen I, p.8; Bernhardt, Vulfila, pp.XLVIII-XLIX.

(10) Bernhardt, Vulfila, P.XLVI; Friedrichsen I, p.47

(11) Vgl. Moulten, p12; Greydanus, p 103; Lenk, a.w.p 304.

(8) Vgl. Kaptejn, IF. 29, pp.260vv.

Die tweede geval neem ons uit die Statevertaling. Daar lees ons in IKon. 14:22 dat Israel die ywer van God verwek het "met hunne zonden, die zij zondigden". Dit is n geval van n figura etymologica, netsoos bv. in Job 3:25, wat presies beantwoord aan die Hebreuse teks. Wil dit nou sê dat die Statevertalers hier die Germaanse taaleie p^tysgegee het en die Semitiese klakkeloos navolg? As ons geen ander voorbeelde van die gebruik van die figura etymologica in buite-Bybelse Nederlands gehad het nie, sou ons dit waarskynlik aanvaar het. Intussen is die figuur egter in Afrikaans goed bekend en kom dikwels in „Van den Vos Reynaerdt" voor, bv. „Doe ghinc hi enen snellen ~~ganc~~ ganc te critewaert" (12). Al wat in sulke gevalle miskien wel gesê kan word, is dat die invloed van die Hebreus die gebruik van so n reeds bekende konstruksie uitgebrei het. Dit is uiters waarskynlik dat hierdie gevalle analogië is van baie konstruksies in got. wat weens die ooreenstemming met gr. in twyfel gebring is. Al let ons dus ook noukeurig op die verskille tussen got. en gr. in die vertaling, sal ons in die loop van hierdie studie telkens ook moet terugkom op gevalle waar soms feitlik met sekerheid gekonstateer kan word dat ons in hulle egte got. konstruksies moet sien.

n Sekere tipe van verskil hang saam met die got. taalstruktuur. So het got. geen middel om n gr. passiewe werkwoord wat in die verlede tyd staan mee weer te gee nie, behalwe deur omskrywing. Dit sou egter naief wees om in hierdie vorm van omskrywing n geniale uitdrukking van die got. taaleie te vând wat sou bewys dat Ulfilas die gr. nie slaafs nagevolg het nie. Ulfilas kon egter nie anders nie, netso min as ^fwat hy anders kan as om ^rÉ^w met ik weer te gee. Die saak staan egter anders wann er hy uit sy pad moet gaan om uit sy gotiese taalmateriaal middele te vind om n besondere vorm van gr., wat nie in got. bestaan nie, weer te gee, of om n gr. eienaardigheid op n sinvolle wyse in got. oor te dra.

(12) Reinhardt II 6698. Vgl. vir talle voorbeelde en n goeie beeld van die algemeenheid van die gebruik: Verwijs en Verdam, Middelnederlandse Woordenboek, s.v.

Hierdie tipe verskil wat opkom uit die verskil in taalmateriaal, het waarde. Gr. het n groter vorm-rykdom[∞] got. en die wyse waarop Ulfilas got soms moet knie o~~m~~ die vorm-rykdom te kan vertaal, is insiggewend.

In die volgende bladsye sal ons dan eers let op die weergawe van spesifiek-gr. eienaardighede, en daarna op die grammatikale verskille wat bestaan tussen die gr. teks en die got, vertaling. Dan sal ons moet nagaan hoe sy weergawe is ~~xxx~~ in gevalle waar die begripsfeer van die evangelie vir die Goot nuut was. Eindelijk sal ons moet let op die vraag of Ulfilas bepaalde styl-middels aangewend het in sy vertaling, en op die vraag na woord-orde, invoeginge en weglatinge van die vertalinge

Markus I is om geen bepaalde rede gekies as voorwerp van hierdie studie nie. Enige ander hoofstuk sou met eweveel vrug ondersoek kon word. Wat dus van ons hoofstuk gesê sal word, sal in n sekere sin ook van toepassing wees op andere. Nogtans wil ons baie sterk daaraan herinner dat enige resultaat waartoe ons hier sal kan kom, uit die aard van die saak in die eerste plek vir Mk. I geld, en soms miskien slegs vir Mk.I.

P A R A G R A A F II.

DIE WEERGAWE VAN SPESIFIEK-GRIEKSE EIENAARDIGHEDEN?

Met spesifiek-Griekse eienaardighede word hier sekere verskynsels bedoel wat vanuit die standpunt van got. (of enige Germaanse taal) net aan gr. eie is, d.w.s. nie ook ^{aan} in die Germaans nie.

1) Die Werkwoordsbied al dadelik n aantal verskynsels wat hier ter sprake moet kom.

a) Van die idg. vormrykdom het gr. baie meer oorgehou as got. Wat die sg. „tye” van die werkwoord betref, is daar in got. net twee aan te toon: n praesens en n praeteritum. (1). Gevolglik moet Ulfilas meer as een vorm van gr. met dieselfde vorm in got. weergee. Die praeteritum gee daarom die gr. Imperfektum weer (Mk.1:21: laisida, ἐδίδασκεν; Mk.1:35: bath, προσήυχετο ens.), soms die aoristus: (qanr, ἦλθεν, Mk. 1:14; qath, εἶπεν, vs. 17; haihait, ἐκάλεισεν, vs.20, ens.), die perfektum (qam g, ἐλήλυθα, vs. 38), en in Mk 15:10 selfs die plusquamperfektum (atgebun, παραδεδώκεισαν) (2).

Die got. praes. vertaal in die reël die gr. praes, maar moet ook diens doen as futurum (3). (vs. 18 daupeith, βαπτίσει) Die futurum kan ook deur omskrywing uitgedruk word, maar daarvan kom geen voorbeelde in Mk. 1 voor nie. (4). Op die wyse waarop Ulfilas die aspek aangewend het om die ontbrekende futurum-vorm te vervang, kom ons later terug.

Got. het net twee selfstandige vorme vir die passief; die praes. indikatief en optatief. (Daarvan kom geen voorbeelde in k.1 voor nie.) Al die ander passiewe en mediale vorme van gr. moet omskryf word. Vir die Medium doen die ww.e op -nan en ander intransitiewe soms diens. (vs.15 usfallnoda, πληρωσάμενοι) Verder word die ontbrekende vorme aangevul deur omskrywinge met wairthan en wisan met die participium praet. (vs.5 daupidai wesun, ἐβαπτίζοντες; vs. 9: daupiths was, ἐβαπτίσθη; vs. 14 afur thatei atgibans warth, μετὰ τὸ παραδοθῆναι)

(1) Vgl. Ulfilas, par. 103; Braune, par 167vv.

(2) Vgl. Ulfilas, par. 230; Grimm DG IV, pp.139,148 het al geklae oor die spaarsaamlikheid van die germ. „tye”.

(3) Eb. par. 300; Ulfilas par.231. Dieselfde verskynsel kom ook in gr. voor, vgl. vs.7: ἔρχεται qimith

(4) Vgl. egter Kieckers, par.165; Eb. par. /301 vv.

Soos uit die laaste voorbeeld blyk, kan selfs die gr. infinitief passief eenvoudig deur omskrywing weergegee word(5).

In al hierdie gevalle was Ulfilas dus verplig om met die materiaal tot sy beskikking die gr. vormrykdom weer te gee. Alhoewel ons kan opmerk dat hy dit met oorleg gedoen het, lewer dit tog geen bewys van n doelbewuste handhawing van die got. taaleie nie. Die saak staan egter anders wanneer ons opmerk dat hy die gr. historiese praes, op enkele uitsonderings na, steeds met die praet. weergee. (vgl. vs. 12, 30, 37, 38, 40, 41, 44.) Waar hy in vele van die bogenoemde gevalle nie anders kon as om bv. te omskryf nie (bv. die passief praet.), kon hy hier tog ewe-goed die praes. gebruik het. Dit sou ook nie on-Germaans wees nie. Nogtans verkies hy om die historiese praesens, wat besonder karakteristiek van Markus se evangelie is, met die praet. te vertaal(6). Dit bring soms n verandering in tempo mee. Vgl. bv. vs.30: καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐτῶ μετ jah suns gethun imma bi ija. Mk. is besonder lief daarvoor om die snelle gang van gebeurtenisse voor te stel (vgl. die herhaalde εὐθέως) (7). wat n lewendigheid aan sy styl gee (8) en veral deur die praes. uitgebring word. In die got. tree die snelle tempo nie so sterk na vore nie. In Ulfilas se weergawe van die gr. historiese praes. kan ons dus iets opmerk van n got. eie-klank.(9).

b) Ook t.o.v. die modi het got. heelwat minder vorme as gr. Naas die Indikatief kom die Optatief en die Imperatief voor. Die Imperatief kom slegs in die praes. voor, en staan dan meesal teenoor die gr. aor. imper. (bv. vs. 3 εἰποιμάσατε manweith; vs.25 ἐξέλθε usgagg) (10) In vs. 38 kom n vorm voor van die eerste persoon pluralis van die imper. (gaggam)(11), en in vs. 17 n dualisvorm (hirjats) selfs afwykend van die gr. wat die meervoudsvorm δέδιε het(12).

(5) Vgl. verder Eb. par 285; Ulfilas par.228.

(6) Vgl. Grimm, D.G.IV,p.140.;Wright, p.191; Vgl. verder Moneten pp.120vv., Dana-Mantey, p.185.

(7) Prof. Groenewald, Markus, p.31. (8) Sands, Literary Genius of the N.T., pp. 20 vv. (9) Vgl. Eb. par. 299 en Friedrichsen I, p.18.

(10) Vgl. Ulfilas, par. 238 vv. Vgl Boer, Oergermaansch Handboek (11) Braune, par. 167, 3 en 169. [pp275 vv.

(12) Grimm, D.G.p 83; Braune, par, 187, 4.

Die gr. van die N.T. het die dualis heeltemal in onbruik gelaat⁽¹³⁾ (1)
 Die dualis word net aangewend wanneer daar van 'n bymekaarhorende
 „paar“ sprake kan wees. Ulfilas het hier by die „broeder-paar“
 dus die dualis volkome op sy plek aangewend. In Mk.12:7 gee
 hy δευτε weer met Hirjith (mv.) omdat dit op die γεωργοί, boere,
 slaan. Hier vind ons dus weer 'n baie duidelike bewys van Ulfilas se keurige wyse van vertaling.

Die got. Optatief het ook die funksies van die Subjektief oorgeneem, en gee dus die gr. Subjunktief weer, vgl. vs. 44 waar dit 'n negatiewe bevel uitdruk: saihw ni qithais waiht (σιπηης). Die werkwoord wiljan het in die praes. net 'n optatiewe vorm, wat ook as Indikatief optree (14) (vgl. vs. 41: wiljan, Θέλω) Dit kan egter ook die optatiewe krag behou, en staan dan teenoor 'n gr. subjunktiewe vorm. (vs. 40 εἰς Θέλω, jabai wileis(15)) Bernhardt is van mening dat ook wiljau nog sy optatiewe betekenis behou het = „ich möchte wählen“ (16). In vs.27 gebruik Ulfilas 'n Optatief om die gr. Indikatief mee weer te gee: hwa sijai tha-
 ta?, τί ἐστὶν τοῦτο; Hierin het ons maar net 'n voorbeeld van die selfstandige wyse waarop Ulfilas in sy weergawe van die gr. modi te werk gaan.

Kaptejn, p. 321 sê: „Während der Uebersetzer in der Wiedergabe des Genus und Tempus eng an seine Vorlage gebunden war, bot sich auf dem Gebiet des Modus eine Gelegenheit, seiner Uebersetzung ein persönliches Gepräge zu verleihen.“ Dit word deurgaans deur wetenskaplikes bevestig, vgl. die aangehaalde artikels van Bernhardt en Delbrück, en O.Erdmann (res.), F.Burckhardt: Der gotische Conjunctiv verglichen mit den entsprechenden Modis des neutestamentlichen Griechisch, Zeitschr.4, pp.455 vv. Burckhardt neem aan dat die Optatief vir alle modi en tempora in die gr. gebruik word, en lei daaruit af „dass er (Ulfilas) die alledings beschränkte Zahl der Verbalformationen die ihm zu gebote stand, in freier Auswahl nach dem Sinne, in dem er jede Schriftstelle auffasste, verwandte.“

(13) Vgl. Moulten, p. 57.

(14) Braune, par. ~~XIII~~ xv. 205

(15) Vir die Optatief in voorwaardelike sinne, vgl. Delbrück, Der germ. Opt. im Satzgefüge, PBB 29, p.257vv. en E.Bernhardt, Der Gotische Optativ, Zeitschr. 8, pp.22 vv.

(16) Ald. p.8.

Alhoewel Erdmann nie so gunstig oor die werk oordeel nie, heg hy sy goedkeuring aan die werk van Köhler, Der syntaktische Gebrauch des Optativs im Gotischen (Bartsch Germanistische Studien I) waarin ook deurgaans uitgegaan word van die selfstandigheid van Ulfilas se modusgebruik (Zeitschr. 5, pp. 212vv.) Vgl. ook Lenk, pp. 254vv. en Eb. par. 305 vv.

Die Optatief word ook aangewend om die ontbrekende futurum-vorm aan te vul, bv. vs. 38 merjau vir κηρύξω. Vgl. Kieckers, par. 165, Lenk, p. 257, ens.

(c) Aspek (Aktionsart.)

Die Aspek is ongetwyfeld een van die gr. eienaardighede wat die moeilikste in 'n Germaanse taal oorgebring kan word. Dit is nie die geval omdat die Germaanse tale nie gedurig uitdrukking aan aspek gee nie, maar omdat gr. oor 'n ryke aantal vorme beskik wat feitlik elke skakeling in die handeling wat in die werkwoordstam genoem word, kan uitdruk. Ook hier is die Germaanse taal armer aan vorme, en daar moet dikwels van omskrywing gebruik gemaak word.

Aspek was in idg. 'n faktor van besondere gewig. (17). Die begrip aspek of Aktionsart is baie ouer as die begrip tyd. In die idg. ww. gaan dit nl. ~~na~~ in die eerste plek daarom om 'n aspek uit te druk. Eers later moes dieselfde vorme ook uitdrukking aan die tyd (Zeitstufe) gee.

(1) Aspek word deur die Duitse geleerdes gedefinieer as „Der Art und Weise, wie die Handlung vor sich geht“. (vgl. o.a. Brugmann, Streitberg, Kieckers) Dr. Scholtz (a.w., p. 153) noem dit „die gesigspunt vanwaar uit die handeling wat neergelê is in die stam van die werkwoord beskou en voorgestel word, afgesien van die tyd waarin of die wyse waarop dit plaasvind.“ Sy toevoeging van „die wyse waarop“ lyk egter minder gelukkig, omdat dit by die aspek terdê ook gaan om die wyse waarop iets plaasvind, vgl. o.a. iteratiewe aspek.

(2) Die vraag of daar onderskei moet word tussen aspek en Aktionsart moet ontkennend beantwoord word, vgl. Pollak, Ueber Aktionsarten, PBB. 44, pp. 388.

in

In meerdere of mindere mate is die oorspronklik toestand van idg. op die dogtertale oorgedra. In Slawies kom dit die duidelikste na vore. In gr. is veel van die oorspronklike toestand bewaar. Tog het die vermenging van „tyd“ en „aspek“ ook

(17) Vgl. Hirt, Geschichte der Deutschen Sprache, pp. 34vv.; Streitberg, Urgermanische Grammatik, par. 190; Pollak, Studien zum Germanischen Verbum I: Ueber Aktionsarten, PBB. 44 pp. 353 vv.; Brugmann, G.G., par. 537; Scholtz, Taal en Taalverskynsels, p. 153; Lindroth, Zur Lehre von der Aktionsarten, PBB. 31, pp. 239vv.

daar reeds ingetree. Oor die algemeen kan ons egter sê dat die gr. „tye van die werkwoord“ meer uitdrukking aan aspek as aan tyd gee (18). Eers in die tweede instansie word uitdrukking aan tyd gegee.

Ook in Germaans werk die oorspronklike toestand na. Al het Germaans nie afsonderlike vorme wat uitdrukking aan aspek gee nie, is dit dikwels veel meer daarin geïnteresseer om aspek as tyd uit te druk (19). Volgens die vasstelling van Streitberg en andere na hom, was die aspek nog n lewende faktor in got. (20).

Vgl. A. Beer (Beiträge zur Gotischen Grammatik I, gawisan, PBB.43, pp.446vv.) meen in n ander rigting te moet beweeg. Hy probeer om deur voorbeelde aan te haal die juistheid van Streitberg se opvatting te ~~w~~erlösen. Die juistheid van Streitberg se uiteensetting is egter so voor die hand liggend dat dit nie betwyfel kan word nie. Vgl. ook Friedrichsen I, p.48; Eb. par.290 en Feist, Vergl. Wtb. onder -ga.)

Die belangrikste soorte aspek is wel die volgende vier: (21)

(1) Duratiwe aspek wat die ononderbroke duur van die handeling aandui.

(2) Perfektiewe aspek wat die handelings voorstel „im Hinblick auf den Augenblick ihrer Vollendung“ (22)

(3) Iteratiewe aspek wat die handeling aandui as iets wat gedurig herhaal word of uit n aantal herhaalde enkelhandelinge bestaan. Dit kan afgesluit wees of nog aan die gang. Terwyl gr. nog die iteratiewe aspek ken, kan got. dit nie meer deur n aparte vorm uitdruk nie. (23)

(4) Die Perfektiese aspek wat aansluit by die idg. perfektum en die handeling aandui „im Zustand des Vollendetseins“. (24)

Die perfektiewe aspek kan weer nader aangedui word as ingressief-perfektief (die perfektivering van n moment aan die begin van die handeling), duratief-perfektief (nadruk val op handeling wat sodanig plaasvind, d.i. duur, dat dit n einde sal hê, uitslaap, deurboor, ens.) en Effektief-perfektief (uitdrukking van die voltooiing van n moment aan die einde van die handeling.) (25)

(18) Vgl. Moulten, pp.109vv; Brugmann, G.G. ald; Grosheide, p.1; Dana-Mantey, p.177; Blaszyk-Debr. par.318vv. Tyd kom per se in die gr. net by die indik., fut.ptc. (soms) en fut.inf. voor.

(19) Pollak, PBB., pp.390vv. Vgl. Meyer de Villiers, A.W. pp.137 vv.

(20) PBB.15, pp.70-80, 176. Friedrichsen I, p.46; Kieckers par.164.

(21) Hierin sluit ek aan by Kieckers, par. 164.

(22) Streitberg, IF.24, 311 vv; Eb.par. 294.

(23) PBB 15, pp.170-173.

(24) Streitberg, Urgermanische Grammatik, par.191. Vgl Kieckers par. 164.

(25) Vgl. Scholtz, Taal en Taalverskynsels, pp.158-9.

(1) Weens die groot verskil van terminologie by die Germaanse en Griekse Taalkunde merk ek net hier op dat perfektief hier niks met perfekties te doen het nie. Perfektief kom hier min of meer ooreen met die Aoristiese aspek van gr. (Kyk onder „Perfektiewe Aspek“) Streitberg noem nie altyd die perfektiese aspek in sy uiteensetting nie (Vgl. Eb. par. 292vv en PBB. 15, pp 70vv.) Tog meen ek dat dit noodsaaklik is om die term te gebruik. Vgl. ook H. van Swaay, „De Actionsart en de Prefixen,“ Taal en Letteren 13, pp 511 vv.

(2) Streitberg noem ook nog die inchaotiewe aspek wat in got voorkom. (Eb. par 292). Die neiging om hulle te perfektiveer is egter baie sterk, en hulle val feitlik saam met ons groep „ingressief-perfektief.“

Oor die algemeen kan ons sê dat die duratiewe aspek in got. deur die eenvoudige, onsamegestelde werkwoord uitgedruk word, met die uitsondering van n aantal enkelvoudige werkwoorde wat op grond van hul betekenis van nature perfektief is. Die perfektiewe aspek word uitgedruk deur die saamgestelde werkwoorde. (26).

Gerieflikheidshalwe moet ons onder „samegestelde werkwoorde“ hier ook die afgeleide werkwoorde wat d.m.v. prefikse (meesal ga- en fra-) gevorm word, insluit.

Waar gr. oor n hele verskeidenheid van vorme beskik om die aspek uit te druk, het got. net die een middel. Waar dit nie kan voldoen nie, moet van omskrywing gebruik gemaak word.

Ek. I. bied n insiggewende voorbeeld van hoe Ulfilas die gr. aspek met die middele tot sy beskikking tot uitdrukking probeer bring.

(I) Duratiewe Aspek.

Die ononderbroke duur van die handeling word in got. in die reël deur die onsamegestelde werkwoord uitgedruk. In die volgende gevalle gee got. die gr. duratiewe aspek weer: (27)

a) Praes. indik.

vs. 11: εἰ - is ; vs. 24: οἶδα - kann; vs. 37: ἡγοῦσιν
sokjand ens.

b) Praes. infin: vs. 34: λαλεῖν - rodjan, ens.

c) Praes. ptc: vs. 14: κηρύσσων - merjands, vs. 16 παραγών
hwarbonds, vs. 19, 40 ens.

d) Praes. imper: vs. 15 μετανοεῖτε - idreigoth, vs. 44 ὁρα
sahw.

---

(26) Friedrichsen I, p. 46; Eb. par, 293 en 296; Moulten, pp. 111vv
 (27) Vgl. Moultem, pp. 108-151, Brugmann, G.G. par. 541vv.; Dana-Mantey, p. 178.

e) Imperfektum: vs.7: Ἐκήρυσσεν merida, vs.13: διηκόνου -an@bahti-dedun, vs.13, 16: ἦν, ἦσαν : was, wesun, vs. 32: ἔφερον -berun, ens. vgl. vs.34, 35, 45 ens.

Naas hierdie voorbeelde wat logies en deursigtelik is, kom daar n aantal ander gevalle wat ons aandag verdien.

1-)Die sg. perifrastiese imperfektum (28) kom in ons hoofstuk tweekeer voor: vs. 22: ἦν διδάσκων, vs.39: ἦν κηρύσσων. In albei gevalle word dit deur Ulfilas weergegee met was + praes.ptc.(29) was laisjands, was merjands. Hierdeur word die duur van die handeling wat in die ptc. genoem word, sterk beklemtoon. Sonder twyfel volg Ulfilas die gr. hier na, omdat hy gevoel het dat n gewone praet. nie die idee van duur so sterk sou kan weergee as die perifrastiese konstruksie nie. Die perifrastiese imperf. druk dikwels n gewoonte uit, en die duur word daarin weer sterker beklemtoon as in die gewone praet. wat die betekenisskakering nie noodwendig insluit nie. So kan was merjands sê dat Christus n lang tyd besig was om te preek, die gewoonte gehad het om te preek, wat merida nie noodwendig sê nie.

Die idee van duur is so sterk dat die ptc. soms as n snw. vertaal kan word. Vgl. bv. Mk.2:18 waar νηστειούντας as vasters vertaal kan word. Ulfilas sê: wesun fastandans.

Heeltemal na analogie van hierdie gevalle vertaal Ulfilas in vs. 4 : was Ioannes daupjands vir ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων. Nou is dit tog baie duidelik dat die gr. hier iets anders sê (al gee die Statevertaling dit ook presies nes die got. weer!) As ἐγένετο βαπτίζων καὶ κηρύσσων as n eenheid geneem moet word, (vgl. Mk. 9:3 τὰ ἰμάτια ἐγένετο στίλβοντα), dui dit die beginpunt van die handeling aan,(30) en moet vertaal word: Johannes het begin doop en preek. Maar dan is Ulfilas se vertaling onjuis, want hy gee die geheel weer as duratief, terwyl dit dan eintlik ingressief-perfektief sou moet wees! Die gr. vereis hier egter dat ἐγένετο Ἰωάννης selfstandig geneem moet word, d.w.s. in

(28) Ons laat die vraag buite rekening of dit van Semitiese invloed getuig, vgl. Moulten pp 225vv; Goodwin, Syntax of Greek Moods and Tenses, par.45,46 en Eb. par.223.

(29) Grimm, B-G IV, p.5.

(30) Blaszc-Debr. par.354; Grosheide, par. 269, 1.

die sin van extitit Joannes en die deelwoorde daarna dien as attribute (31). Die deelwoorde is dan voorbeelde van die sg. „appositiewe deelwoord” (32), wat eintlik as n bywoord optree en die handeling in die hoofwerkwoord nader aandui. As Ulfilas vs. 4 enigsins sinvol en volgens die gr. wou weergee, moes hy $\epsilon\gamma\acute{\epsilon}\nu\epsilon\tau\omicron$ vertaal het soos in vs. 11: gam(33). Gering vermoed dat die deelwoorde ook in git. as appositiewe geneem moet word, (34) maar dan bly die vertaling was +tw. dw. suiwer duur uitdruk, meer n toestand as n handeling.—(35) *wat tog in vrede weergee*^{is}

As Ulfilas die gr. nie goed begryp het nie, en dus Klakkeloos woord na woord vertaal het, sou ons warth verwag het i.p.v. was. Dis egter beter om aan te neem dat die lesing wat tans in ons Vulgaat staan, Ulfilas voor die gedagte gesweef het en toe ingesluip het. In Latyn is die lesing toelaatbaar (fuit Joannes in deserto baptizans) maar in got. gee dit n sin wat ver afwyk van wat in gr. staan.

2) In vs. 8 vertaal daupja die gr. $\delta\acute{\alpha}\upsilon\pi\tau\iota\sigma\alpha$ en daupeith weer $\beta\alpha\pi\tau\acute{\iota}\sigma\epsilon\iota$. Die verskil wat daar in gr. tussen die aor. en fut. bestaan, word dus nie deur got. uitgedruk nie. In die gr. vorme lê albei die punktuele (aoristiese, perfektiewe) aspek opgesluit, terwyl in got. eerder die duur beklemtoon word. Dit kan gebeur, omdat die kontras in hierdie vers nie tussen die aoristus en futurum is nie, maar tussen die handeling van Johannes en Jesus (vgl. $\mu\epsilon\nu\dots\delta\epsilon$). As ons ons dus voorstel dat hierdie teëstelling baie sterk in Ulfilas se gedagtes was, dan begryp ons nie net alleen die gebruik van die praes. nie, maar kan ons ook goedskiks aanneem dat sy kennis van die parallele (Mt 3:11, Lk. 3:16. Joh. 1:26) bygedra het tot die onbewuste keuse van die vorm (36).

(31) Winer, I p.367. Vgl. Exp. Gr. Test. p.342, Winer II p440 en

(32) Gering, Zeitschr. 5, p.392.

(33) Volgens Streitberg is die vertaling van vs.11 in ooreenstemming met die oud-Latynse mss. a.f. Ook in Mk.4:17, Joh. 6:19 en elders is $\epsilon\gamma\acute{\epsilon}\nu\epsilon\tau\omicron$ weergegee met gam. Vulgaat: facta est.

(34) A.Ü. p.425.

(35) A.Ü. p.423, Winer I, p.365. Vgl. Bernhardt, Gloss. p.315.

(36) Vgl. Streitberg, G.B. t.p.

3) Ons het reeds hoër opgemerk dat die iteratiewe aspek nie meer in got. deur n aparte vorm uitgedruk kan word nie. In vs. 45 lees ons iddjedun as n vertaling van gr. ἤρχοντο. Streitberg (37) gaan van die standpunt uit dat ἔρχεσθαι steeds die bereiking van die doel, „der endpunkt der handlung des gehens" uitdruk. ἔρχεσθαι, meen hy dan, kan nie deur gaggan vertaal word nie, en waar dit tog geskied, soos in Mk 1:45, vid n verandering van β betekenis plaas. Dit bestaan daarin dat die got. ww. duur uitdruk, terwyl daar in die gr. ww. perfektiewe aspek opgesluit lê.

Dit kan egter nie waar wees nie. ἔρχεσθαι druk eenvoudig-
 uit
 weg duratiewe aspek netso goed as gaggan, vgl. bv. die tw.dw. ὁ ἔρχόμενος. (Mt. 3:11, Joh.1:15 ens.) In die imperfektum (soos hier) druk dit iteratiewe aspek uit, en sê dus dat hulle gedurig na Christus gegaan het. Friedrichsen meen nou dat die praet. iddjedun „is quite in keeping with the Greek imperfect, and renders the iterative aspect of the verb". (38) Maar dis ook nie waar nie. Got. druk hier die bete duur uit, niks meer nie. As Ulfilas die iteratiewe aspek tot uitdrukking wou bring, sou hy moet omskryf het. Moontlik het die gevoel van eerbied vir die Heilige Skrif hom daarvan weerhou. Soos dit nou egter in die got. staan, beteken dit: „hulle was steeds op pad".

II. Perfektiewe Aspek.

(a) Die verband tussen die gr. aor. en die got. perfektief.

In idg. het die aoristus perfektiewe aspek besit (39). Ook in gr. was was die perfektiewe betekenis in die ouer taal nog oorwegend, en voorbeelde daarvan is ook nog in die later gr. aan te toon. Dit blyk bv. nog daaruit dat sekere duratiewe praesensstamme nie in die aoristus wil optree nie, en baie aoristusvorme weer geen praesens het nie. Vandaar die verskynsel van die sg. „onreëlmatige werkwoordstye" in gr. (40).

(37) PBB.15, p.94.

(38) Friedrichsen, I, p.55.

(39) PBB. 15, p.139. Onthou dat perfektief hier niks met die perfektum te make het nie, . Vgl. Moulten, p.111, Noot.

(40) Moulten, pp. 108 vv; Blaszyk-Debr. par, 318 vv.

Hierdie toestand het egter in gr. nie bly voortbestaan nie. Uit die suiwer perfektiewe betekenis het die konstaterende ontwikkel. (41) In die N.T. gr. druk die aor. momentele (soms genoem punctuele) aspek uit. Dit dui slegs n enkele punt in die handeling aan, of liever, die handeling word as n moment voorgestel(42).

Die gr. aor. ds in sy wese momenteel, maar die moment mag wees

1) die beginpunt van die handeling, d.w.s. inchoatief (ingressief) bv. βασιλευσεν; hy het ~~getref~~, (~~gewaar~~ koning geword; of

2) die endpunt van die handeling, d.w.s. effekties-aoristies, bv. βάλει; hy het getref, (teenoor βάλει hy gooi, duratief); of

3) die saamvattende moment waarin die ganse handeling sonder aandag aan die duur te gee, saamgevat word, d.w.s. kompleksiewe of konstaterende aoristus: βασιλευσεν δεκα ετη sy regering was tien jaar.

Vgl. Blaszc-Debr, par. 318, 1. Vgl. Moulten, pp 129 vv.

By die got. perfektief word, soos reeds vroeër opgemerk, die aandag ook by die moment bepaal, want dit druk die handeling uit „im Hinblick auf den Augenblick ihrer Vollendung“(Streitberg).

Ook hier kan die moment aan die begin of einde van die handeling wees. (effektiewe en ingressiewe perfektief).(43). Die kompleksiewe aor. word deur Ulfilas eenvoudig duratief weergegee, Vgl. Joh.10: 40 και εμεινεν δεκα ετη - jah salida jainar. In Joh.7 vs.9 het daar blykbaar n begripsverwarring ingetree, want ταυτα δε ειπων αυτοις εμεινεν εν τη Γαλιλαια word weergegee: thatuh than gath du im wisands in Galeilaia. Die verkeerde werkwoord is in die deelwoord gestel. Gevolglik kan ons uit hierdie plek i.v.m. sy weergawe van die kompleksiewe aoristus niks wys word nie.

Die verband tussen die gr. aor. en die got. perfektief is dus baie nou, al dek hul mekaar nie geheel nie (44) Volgens Streitberg word die verband tussen hulle nog nouer deurdat in die got. ook reeds spore daarvan te vind is dat die perfektiewe krag begin verbteek om plek te maak vir die konstaterende (45).

Die augment by die gr. aor. indik. akt. toon daarop dat die aor. tog enigermate as n verlede tyd gevoel word (46). Daarom word dit dikwels weergegee deur die got. perfektiewe praeteritum.

(εθεσραπεισεν - gahailida vs. 34.)

(41) PBB. 15, p.141 waar die logiese van die oorgang uiteengesit word. Vgl. Dana-Mantey, p. 193.

(42) Blaszc-Debr. par.318, 1.

(43) Vgl. Eb. par.294, 2.

(44) Vgl. PBB.15, p.142; Verder ook Sarauw in Zeitschr. für Vergleichende Sprachforschung, 38 p.152

(45) PBB, 15, p.142.

(46) Greydanus, p.148.

(b) In Mk. I vind ons die volgende toestand:

(1) Die gr. aor. indik. akt. word weergegee deur die got. praet. indik. akt. met perfektiewe aspek. Soos vroeër opgemerk, is samestelling, waarby ons gerieflikheidshalwe ook afleidinge met prefikse insluit, die middel tot perfektivering, behalwe waar die ww. reeds van nature perfektief is.

1. Afleidinge d.m.v. $\dot{g}a$. (Hoe kleurloser die voorvoegsel deur middel waarvan die afleiding plaasvind, hoe duideliker tree die perfektiewe karakter daarvan na vore. Ca- en fra- is reeds baie kleurloos, en dien hoofsaaklik tot perfektivering.) (47)

vs. 10 usgaggands us thamma watin gasahw usluknans himinans
 -ἀναβαίνων ἕκ τοῦ ὕδατος εἶδεν σχισμένους τοὺς οὐρανοὺς
 d.w.s. Hy het die hemel geopen bamerk(48). Op dieselfde wyse word gasahw gebruik in vs. 16,19. So gahailida vir Ἐθράπευσεν (vs. 34), galithun(vs.19,20) ens. In vs. 32 staan than gasagg sauil vir ὅτι ἔδου δ ἡλίου. Die moment van sonsondergang word hier beklemtoon (effektief-perfektief of effektief-aoristies) teenoor than sagq sunno in Lk. 4:40 wat in gr. gen. abs. weergee, dus duur uitdruk(49).

2. Samestelling met voorsetsels: bv. andbait- ἐπιστίμησεν (vs. 34) ens. Soms staan ga- in got. teenoor n voorsetsel in gr. in vs. 35 word ἐξήλθεν en ἀπῆλθεν albei deur galithun weergegee.

3. Sommige werkwoorde is van nature perfektief op grond van van hul betekenis,(50) bv. qiman (vs. 7,9,10,14 ens) qithan (vs. 7,17 ens), wairthan (vs 9. 17, 22 ens.)

N.B. By gasahw, galithun, gasagg, uswarp ens. kan ons die effektief-perfektiewe aspek onderskei (in gite die effektief-aoristiese), terwyl in gahailida en wairthan die ingressief-perfektiewe aspek na vore tree, omdat die intree in n nuwe toestand aangedui word. n Baie duidelike voorbeeld van ingressief-perfektiewe

(47) Oor ga- vgl. Feist, Vergl. Stb. s.v; A. Beer, PBB.43,446vv; Pollak, PBB.44, 353vv; Bernhardt: Die Partikel ga- (Zeitschr.2, pp.158vv.); Streitberg, PBB.15, pp.82vv; Eb. par.294. Vgl. le Roux en le Roux, Mitteln. Gramm. par 221, opm.1; A. Kluyver, De Nieuwe Taalgids IX, pp.50vv oor ge-.

(48) Feist, Einführung, p.20.

(49) Eb. par.295; PBB.15, p.99.

(50) Eb. par. 296, Kieckers par. 164.

aspek het ons in vs. 36 waar Ulfilas van n omskrywing gebruik maak: jah galaistans waurthun. Hulle het navolgers geword. κατεδίωξαν is egter effektief-aoristies (perfektief)

In vs. 12 word ἐκβάλλει, n historiese praes, deur ustauh weergegee. Die krag van die voorsetsel maak die praes. egter tot n soort perfektiewe praes. (51). (βάλλει alleen is duratief, ἐκβάλλει is effektief-perfektief) Die weergawe met ustauh is dus baie geskik. Omdat die praes. in hierdie geval n daad ϕ uit die verlede noem, is die praes. op sy plek, en die samestelling met us- maak dit perfektief. Van die historiese praesentia in vs. 30, 41, 44 wat met qethun en qath resp. weergegee word, geld die beginsel dat Ulfilas hulle eenvoudig behandel asof hulle in die aoristus staan. Omdat hy uiters selde die historiese ~~ex~~ praes. oorneem, is dit goed begryplik dat hy, soos hier, volgens die sin sal vertaal, en dan λέγουσιν en λέγει eenvoudig neem as εἶπον en εἶπεν en ἔρχονται as ἦλθεν. Die ἔρχεται in vs. 7 slaan op die toekoms, en word dus deur Ulfilas ook met qimith (praes. vir fut.) weergegee.

In vs. 15 lees ons usfullnoda thata mel vir πεπλήρωται δκαί-
 pos Die gr. is hier perfekties, d.w.s. dit dui n handeling aan wat klaar is en waarvan die toestand nog voortduur. Ons sou dit só kon voorstel: (·-----). Die punt dui die moment van die afloop van die handeling aan, en die lyn die voortduur van die toestand wat by die moment (punt) ingetree het (52). In got. staan daar egter net die teenoorgestelde. Usfullnoda druk duratief-perfektiewe aspek uit, wat soos volg voorgestel word: (-----·)

Streitberg sê dat die ww. op -nan inchoatiewe aspek uitdruk, maar dat hulle n sterk neiging vertoon om perfektief te word, veral omdat hulle so dikwels (soos hier) in samestellings voorkom. (Eb. par. 235,1; PBB. 15, p.160. Hier blyk o.a. hoe naby die verskillende skakerings van aspek aan mekaar lê. Daar sou bv. n sterk argument opgebou kan word om te beweer dat usfullnoda ingressief-perfektiewe aspek uitdruk. Vgl. Brugmann Vergleich. Gramm. par.676a.

(51) Vgl. Moulten, p.111.

(52) Vgl. Dana-Mantey, p. 200.

In vs. 5 tref ons die volgende ~~vorm~~ aan : καὶ ἔξεπορεύοντο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα word weergegee met: jah usiddjedun du imma all Judaialana. Die voorsetsel ἔξ maak die gr. ww. perfekties, en die imperfektum het iteratiewe krag, sodat ἔξεπορεύοντο eintlik beteken dat hulle voortdurend uitgegaan het. (In Afr. kindertaal: „hulle het gegaan en gegaan en gegaan.“) Omdat got. die iteratiewe aspek nie sonder omskrywing kan uitdruk nie, sê Ulfilas bloot usiddjedun wat wel perfektief is, maar tog nie die volle betekenis van die gr. dek nie.

ii) Die gr. aor. indik. en infin. passief word weergegee deur die verlede deelwoord plus die hulpwerkwoord wairthan. Die enigste geval waar daar in Mk. I. wel n aor. indik. passief in die gr. staan, (vs. 9 ἑβαπτίσθη) word dit deur die got. weergegee met die ptc. praet.+ was: daupiths was. Ons sou daupiths warth verwag. Volgens Gering kom daupiths nooit met warth voor nie. (Vgl. ook Lk.4:17 en 7:12)(53). Soos dit egter nou in got. staan, het ons te doen met perfektiese aspek wat die voltooid-wees van n handeling in die verlede uitdruk, terwyl die gevolge daarvan voortduur. Moontlik het Ulfilas dit hier so weergegee, omdat hy die doop wou aandui as n daad wat n durende heilstoestand meebring.(54) Dit blyk egter n moeilike geval.

Daarinteen is die weergawe van παράδοθῆναι (vs.14) met atgibaas warth heeltemal reëlmatig en begryplik, en dis nie duidelik waarom Gering sê dat ons daar atgibaas was sou verwag nie.(55).

iii) Die gr. aor. imperatief word deur Ulfilas weergegee deur die imperatief praesens van got. (56) Die verskil tussen die imperatief van die aor. en dié van die praes. is suiwer n verskil in aspek: die imper. praes. is duratief of iteratief, die imper. aor. is momentaan „Daraus ergibt sich von selbst, dasz mit Vorliebe allgemeine Vorschriften .....über das Verhalten und Tun im Präs., die Anweisungen für das Handeln im Einzelfall im Aorist stehen.“(57) Ons het reeds vroeër daarop gewys dat Ulfilas die imper. praes. wat duur uitdruk, met ⁿgot. imper. kan weergee: ἴπα (vs.44)=saihw.

(53) Gering, a.w ,p.414.

(54) Gering, ald.

(55) a.w.,p.412.

(56) Eb.par.309, Ulfilas par.238.

(57) Blaszk-Debr. par 335. © University of Pretoria.

In die oorgrote meerderheid van gevalle staan dit egter vir die gr. aor. imper.: vs.2: manweith-στοιμάσατε, vs.25: usgagg vir ἔξελθε, vs.44: atseir vir προσένεγκε. Die got. imper. druk n bevel uit wat onmiddellik in vervulling moet gaan. Deur sowel die imper. aor. as imper. praes. met dieselfde vorm weer te gee, laat got. dit buite rekening of die handeling moet voortduur, of net in vervulling moet gaan, wat in gr. wel uitgedruk word. Dat Ulfilas egter hierdie verskil terdeë opgemerk het en dit wou laat uitkom op plekke waar hy dit noodsaaklik geag het, blyk uit n geval soos Mk.7:14: ἀκούσατε μου πάντες καὶ συνίστε - hauseith mis allai jah frathjaith. Die imper. praes. (hauseith) staan vir die momentele daad: luister (ἀκούσατε - aor. imper.), terwyl die Optatief gebruik word vir die voortdurende verstaan (συνίστε - praes. imper.) (58) Heeltemal in ooreenstemming met hierdie opvatting van hom vertaal Ulfilas die gr. φιμώθητι (vs.25) wat n aor. imper. is, met thahai, n optatief van voorskrif. Die got. dui die durende stilte aan wat oor die bese gees moet kom, die gr. net die moment van stilbly.

(i) Die praes. imperat. ἴα (vs.24) = laat af! word tereg deur Ulfilas met fralet, wat baie sterk die momentane aspek uitdruk, weergegee.

(ii) ὑπάγε in vs.44 kan nie meer as n praes. imper. geld nie. Dit het die krag van 'n interjeksie, min of meer gelyk aan ἴδε, sai. Die weergawe met gagg is dus minder gelukkig.

(iv) Die gr. Aor. ptc. en infin. akt. word deur Ulfilas eenvoudig weergegee deur die praes. ptc en infin. met perfektiewe aspek (59). Omdat die augment by hierdie vorme van die aor. ontbreek, is die verskil tussen praes en aor. bloot n verskil in aspek. Die verskil word deur Ulfilas weergegee deurdat hy die praes. ptc. deur middel van samestelling perfektiewe aspek laat aanneem.

(58) Vgl. verder Ulfilas, par.238 en Eb.par.307.

(59) Streitberg, PBB.,15.pp.163vv.

Bv. vs. 7: κύψαι - anahneiwands
 19: προβάς - inngaggands.
 29: ἐξελαθόντες - usgaggands
 31: προσελθών - dualgaggands
 κρατήσας - undgreipands

Dieselfde geld van die infinitief:

vs.7: λύσαι - andbindan
 24: ἀπολύσαι - fragistjan.

In vs. 26 is die acr.ptc. σπαράξαν vervang deur 'n verbum finitum: tahida. Dit sluit beslis beter aan by die got. taaleie. In dieselfde vers word κράξαν weergegee deur hropjands. Waarom het Ulfilas hier nie ufhropjands geskryf, wat die perfektiewe α aspek wat in die gr. opgesluit lê, uit sou gebring het nie? Die oplossing lê weer in die got. taaleie. Dit is 'n bekende eienaardigheid van gr. dat dit eenvoudig twee aoristi naas mekaar kan stel sonder om presies te bepaal hoe die handeling wat daarin genoem word, tot mekaar in verhouding staan. α Got. eis egter dat dit uitgedruk moet word. Usiddja is hier perfektief, Hropjands duratief. Die vertaling kan dus lui: Onder geroep het hy uitgegaan. Op intelligente wyse stel Ulfilas dus die got. duratief i.p.v. die gr. perfektief.(60).

(c) Voor ons van die perfektief afstap, moet ons op twee gebruike daarvan let:

(1) Die perfektiewe aspek word soms ook aangewend om 'n gebrek in die tydsforme aan te vul. So staan die got. praes. met perfektiewe aspek meermale vir die gr. futurum (61). Die perfektief van die praes. het van nature futuristiese betekenis, omdat die moment van voleinding waarna verwys word, meesal nog in die toekoms lê. Dit gebeur ook in Slawies dat die aspek soms aangewend word om ontbrekende tydsforme uit te druk. Bv. vs.17: gatawja vir ποιήσω ; vs.2: gamanweith vir κατασκευάσει .

(60) Vgl.PBB. 15,p.170; Grimm D.G.IV,pp.176vv; Ulfilas,p.427, Wright, p.190.

(61) Lenk,p.258; PBB.15,pp.119vv; Eb. par.300 vv. en IF.XXI p.19 Streitberg, res. oor „Delbrück se Vergleich. Syntax der idg. Sprachen," IF, 11 (Anz.) p.56vv.

Dit kan natuurlik net gebeur wanneer die toekomstige handeling perfektief gedink kan word. In die geval van n duratiewe futurum soos in vs. 38 (Κηρύξω) wend Ulfilas die Optatief aan merjau. Merjan is n duratief wat nie perfektiefbaar is nie (Eb. par.297). Ulfilas gebruik dikwels hierdie middel (Eb. par. 301, 4). Dit toon weereens hoe hy by die weergawe van dae aspek met oorleg te werk gegaan het.

(2) In vs. 40 lees ons: magt mik gahrainjan vir δύνασαι με κα-
 ὀρίσαι. Dis n algemene verskynsel dat got. na die hulpwerkwoord die perfektiewe infinitief plaas(62). Dit volg reeds uit die betekenis van die hulpwerkwoord. Magan = in staat wees om. Die hele betekenis neig dus na die bereiking van die doel wat in die infinitief uitgedruk word. Ook dié verskynsel kom in Slawies voor.

III. Perfektiese Aspek.

Omdat daar reeds verskeie kere na die perfektiese aspek verwys is, kan ons hier baie kort daaroor handel. Die perfektiese aspek word in got. uitgedruk deur die ptc. praet. plus die hulpwerkwoord wisan. Ist by die ptc. dui aan „daz das subject, von dem die rede ist, als ein für vollendetes, fertiges, existiert,“ en druk die perfektiese krag in die teenwoordige tyd uit. Was dien dieselfde doel vir die verlede tyd, en sê dat die subjek waarvan sprake is, „als ein vollendetes, fertiges existiert hat.“ (63)

Bv. vs.2: Gamelith ist vir γελράπτα ,= dit staan geskrywe. Streitberg noem dit as n geval waar got. van gr. afwyk en n perfektiese aspek in die plek van n aoristiese stel (64). Dit is nie duidelik hoe hy daarby uitkom nie. In gr. sowel as in got. is hier tog die perfektiese aspek uitgedruk. In die geval van ἔβαπτισον wat met daupiths was weergegee word, het ons só n geval (vs.9) maar nie hier nie.

Die pass. imperf. word deur Ulfilas deur omskrywing weergegee, en op die wyse druk hulle noodwendig die perfektiese aspek uit, terwyl gr. die duratiewe het: ἔβαπτιζοντο (vs.5) weergegee met daupiths wesun. Aangesien die perfektiese aspek uitdruk dat dietoestand wat ingetree het, nog bly voortduur, is die verskil

(62) PBB.15, pp.107vv; Bernhardt, Zeitschr. II, p.165.

(63) Gering, a.w., pp.408 vv., p.294. Vgl. Bernhardt, Glossarium, o. wisan; Eb. par. 285,3; PBB.15, pp.160 vv. Ulfilas, p.426 en Grimm D.G.IV, pp.9,12.

(64) PBB.15, p.162.

tussen gr. en got. hier hoogstens teoreties, en ons kan die got. weergawe as uitstekend baskou.

(1) Die geval is egter anders wanneer in vs. 22 die imperf. weergegee word met usfilmans waurthun: hulle het verbaas geraak. By got. het ons perfektiewe aspek, by die gr. duratiewe. Die got. vertaling wen daarby egter heelwat aan lewendigheid en aksie.

(2) fraisans in vs. 13 moet as 'n appositiewe ptc. by was geneem word, presies netsoos in die gr. In 'n albei tale word die duur uitgedruk. Hier is dus 'n voorbeeld daarvan dat die ptc. praet. sonder ga- in got. nog duratief kan wees. (Sb. par. 324,1)

In vs. 30 het ons κατέκειτο Πυρίσσουσα wat deur got. weergegee word met lag in brinnon. Die imperf. van κείμαι dien as die plusquamperfektum passief van τίθημι. (65). κείμαι = ek het gaan lê, nou lê ek. κατέκειτο = sy het tevore gaan lê en toe het sy gelê. Die plusquamperfektum is in gr. eenvoudig die praet. van 'n toestand en nie die Latynse plusquamperfektum of selfs die Engelse (had) nie. (66). κατέκειτο druk dus perfektiese aspek uit, d.w.s. 'n afgelope handeling waarvan die gevolge in die verlede voortgeduur het. Ulfilas se vertaling druk die duur van die lê goed uit, al kan die nie die beginpunt van die handeling ook nog noem nie. Die sg. perifrastiese plusquamperfektum (67) (ἦν ἐνδοξυμένος, vs.6) word tereg deur Ulfilas weergegee met was gawasiths.

Ons kan hierdie afdeling afsluit met die gevolgtrekking dat Ulfilas oor die algemeen 'n skerp insig in die werk wat hy vertaal het, verraaal. Dit het nie maar vir hom daarom gegaan om op die klank af die gr. in got. „oor te sit“nie. Dit kos soms spartel om die juiste sin van die gr. in got. weer te gee, en dikwels geluk dit nie, omdat sy taalapparaat arm is aan vorme. Hy verseg egter om gebruik te maak van omskrywing, moontlik uit piëteit. Sy gehegtheid aan ouer vertalings speel ook 'n rol. (vgl. vs.4.)

Nogtans kan ons met veiligheid sê dat Ulfilas se weergawe van die gr. aspek 'n mate van vryheid teenoor die teks toon, en terselfdertyd vir Ulfilas laat ken as 'n bekwame vertaler, wat

(65) Smyth, par.791.

(66) Moulten, par.148.

(67) Moulten, p.226; PBB, 15, p.162; Goodwin, Syntax of Greek Moods and Tenses, pp.45, 46, 831.

weet hoe om die materiaal in sy beskikking binne die grense van die got. taaleie aan te wend.

NOTA. Ulfilas sluit baie eng aan by die gr. t.o.v. die participia, veral die appositiewe participia. In baie gevalle sou ons van omskrywing gebruik maak. Die gebruik van die got. ptc. is in die gevalle nie so die verdenking van navolging van die gr. verheue nie. Tog is daar ook duidelike spore van selfstandigheid. Daarop kom ons later terug. Vgl. Gering, a.w. p.431-3; A.Beer, PBB. 37,170; Lenk, a.w.p.289; Kapteijn, p.277,281.

2. Die tweede eienskap waarmee Ulfilas in sy vertaling te doen kry, is die gr. lidwoord.

Got. gebruik die demonstratief sa, so, thata om die gr. lidwoord mee weer te gee. Die snw. kon in Germaans oorspronklik sonder die lidwoord en onbepaald gebruik word. (68) Die demonstratief wat dan soms by die snw. staan, het 'n besondere aanwysende („deiktische“) krag. In die jongere Germaanse tale het die lidwoord (oorspronklik: demonstratief) feitlik tot 'n blote vormwoord geword. In got. is dit nog nie die geval nie. Die demonstratiewe karakter van die sg. lidwoord staan nog sterk op die voorgrond (69). Streitberg sê dat die got. artikel nooit voorkom waar dit nie ook in die gr. Vorlage staan nie (70), en dat dit daarteen ook weer nie vir ~~elke~~ elke gr. lidwoord staan nie. In Lk.8 bv. is slegs een derde van die gr. lidwoorde in got. oorgedra. In die reël word die algemeen gebruiklike artikel by die alleenstaande snw. weggelaat (71).

Dit lyk asof dit die beste is om die gebruik van die lidwoord nie onder definitiewe reëls te bring nie, omdat elke geval op sigself behandel moet word. Hoe vaag Streitberg ook al die reëls stel, moet hulle tog modifikasie ondergaan. Reeds Stamm het die volgende reëls vir die gebruik van die lidwoord vir got. opgestel, en dit word oorgeneem deur Delbrück: (72)

(68) Delbrück, IF. 26, pp.187-189.

(69) Braune, par.153; Ulfilas, par.278.

(70) Eb. par. 281,2(a). Vgl. Ulfilas par.278.

(71) Eb. par.281,2(b)

(72) Stamm: Vorschule zum Ulfila (1851) pp.57 vv. en Delbrück IF.26, p.197. Vgl. ook Lenk, p.243.

(a) Die lidwoord verwys terug na n saak wat reeds bekend is uit die vorige vers of verse: vgl. vs.13 : thisai a²thidai vir τῆ ²ἐρήμω terwyl anthida in die vorige vers sonder lidwoord staan vir τὴν ²ἐρημον ; thisai sw²nagogen in vs.23 vir τῆ ²συναγωγῆ terwyl sw²nagogen in vs. 21 staan vir τὴν ²συναγωγὴν . Dieselfde geld vir thisai sw²nagogen in vs. 29. Vgl ook tho natja met nati in vs.18 en 16, ens.

In Mk. I tref ons voorbeelde aan waar terugverwys word na n saak wat bv. tevore deur n ww. uitgedruk is: vs.22: thisai lai-seinai, omdat in vs.21 staan laisida ins. Soms is die verwysing nog vaer, bv. waar thamma watin in vs.10 wys op die Jordaan van vs.9. In vs.33 heet dit so baurgs omdat dit uit die verband duidelik is dat die huis waarin Christus is, tog in n dorp moet wees.

Dit blyk dus dat ons hierdie „reël sal kan handhaaf as ons bereid is om dit hier en daar te rek.

In vs. 39 staan die lidwoord nie by unhulpons nie, omdat daar geen verband gelê word tussen Hierdie bose geeste en die wat reeds vroeër genoem is nie. Daar-teenoor staan thos unhulthons in vs.34(b) om terug te verwys na die Unhulthons managans vroeër in die vers. By albei die e.g. gevalle staan die gr. lidwoord.

(b) Die lidwoord wys vooruit na iets wat nog genoem gaan word. Daarvan kon ek geen voorbeelde in Mk.I vind nie.

(c) Die lidwoord staan voor n snw. wat van n attribuut voorsien is (73). Bv. vs. 24: sa weiha gudis; vs.38: thaim bi-sunjane haimom. Soms staan net een lidwoord waar gr. twee het vs.26 ahma sa unhrainja. (τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον). Vgl. ook vs. 27. Soms word die gr. konstruksie met n identiese een in got. weergegee: so laiseino so niujo vir ἡ διδασχὴ ἡ καινὴ αὐτῆ (vs.27). Die herhaalde lidwoord het in gr. demonstratiewe krag, en die konstruksie pas ^{dus} goed aan by got. wat feitlik die lidwoord nog net as demonstratief ken. Hierdêe demonstratiewe krag blyk ook

---

(73) Vgl.ook Eb. par.281,2.

nog daaruit dat got. ^{ei} αὐτῆ nie met n afsonderlike woord weer-
 gee nie, omdat ^{dit} reeds voldoende uitgedruk is deur die eerste so.

Hierdie „reëls” van Stamm dek egter nie alle gevalle wat in Mk. I voorkom nie. Daar is nog die „Artikel der Bestimmtheit,” (74) waardeur n saak van spesifieke grootheid of bekendheid aangedui word. So staan thata mel in vs.15 vir ὁ καιρός . Die tyd waarvan hier sprake is, is die spesifieke tyd, die heilstyd. Ook in gr. het die lidwoord in hierdie geval die besondere betekenis.

Dan is daar ook gevalle waar die lidwoord nooit voor n snw. verskyn nie, bv. voor guth, (vs.3,24 ens.) of frakja (hemelse Heer → vs.3). Ook voor himins (vs.11) of Sauil (vs.32) en ander kosmiese grootthede kom dit nie voor nie. (75) Ook kom dit nie voor eiename nie (vs.2.5.9 ens).

Na hierdie uiteensetting kan ons weer terugkom na Streitberg se uiteensetting wat hoër op gegee is. Ons het reeds een en ander gesê wat sy tweede reël (nl. dat die gewone lidwoord weggelaat word by die alleenstaande snw.) aanmerklik uitbrei en modifieer. Wat die bewering betref dat die got. lidwoord net staan waar daar in gr. een staan, moet ons ook n modifikasie aanbring (76). Daar is sommige gevalle waar gr. nie n lidwoord plaas nie, maar waar die snw. tog bepaald is. Dit is veral die geval in preposisionele uitdrukking, wat al byna suiwer adverbiaal geword het, bv. ἐν οἴκῳ (Mk.2:1) ens. en in genitiese konstruksies, bv. οἰκὸν αὐτῶν (Mk.8:3) (77). Op grond daarvan dat die got. snw. ook sonder die lidwoord bepaald kan wees, kan Ulfi-
 dus
 las dit ook weglaat in die genoemde gevalle. Nou vind ons egter dat hy dit invoeg in Kol.2:20 waar ἐν κόσμῳ weergegee word met in thamma fairhwan. Op grond daarvan dat κόσμος reeds vorentoe in die vs. gebruik word, het die lidwoord ook hier demonstratiewe krag en verwys dus terug. Ons kan Streitberg se reël dus

(74) Lenk, a.w., p.244.

(75) Vgl. Lenk, a.w., pp.245-6; Grimm, D.G.IV, p. 383.

(76) Hyself stel die beginsel darem nie as onwrikbaar nie, Eb. par. 281, a.

(77) Blaszc-Debr., par.259,1; Radermacher, pp.112 vv.

miskien soos volg emendeer: Waar die gr. die lidwoord uitlaat in gevalle wat tog bepaald is, bv. ~~ἐκ~~ in preposisionele en genitiewe konstruksies, sal Ulfilas tog die lidwoord invoeg waar die betrokke nomen tevore genoem is en die demonstratiewe karakter van die got. lidwoord dus vereis dat dit by die herhaling wel genoem word.

Oor die invoeging van sa in vs.7 hoef ons nie veel te sê nie. Die demonstratiewe krag van sa staan hier op die voorgrond, sodat sa byna = ^{ci} οὗτος . Die got. lees dus: „Daardie Een wat sterker as ek is, Hy kom na my.” Dit lyk of got. n subjek nodig het by ~~quinith~~ qimith.

Woonlik is hierdie sa onder invloed van die parallelle (Mt.3:11, Joh.1:27) ingevoeg. Dit maak egter geen verskil nie, omdat die invoeging nie teen die aard van die taal geskied het nie. Al verskil wat dit maak, is dat daaruit geargumenteer ~~waxx~~ sou kon word dat die invoeging van sa nie noodsaaklik was op grond die got. taaleie nie. Vgl. G.B.,t.p.; Stolzenburg,p.104.

In Lk.20:20 is die lidwoord teen die gr. voorbeeld ingevoeg en het feitlik die karakter van n relatief: ferjans thans us liutein taiknjandans sik garaihtans wisan vir gr.

Ook by die gebruik van die lidwoord moet ons dus aanneem dat Ulfilas hom ten volle by die got. taaleie gehou het en onafhanklik van die Vorlage te werk gegaan het.

3. Die gr. partikel.

Daar is veel gemaak van die feit dat Ulfilas ook die partikels soos $\mu\epsilon\upsilon, \pi\epsilon\rho\ \alpha\upsilon, \delta\epsilon$ ens. in got. probeer weergee. Friedrichsen noem dit partikels wat so eiendommelik van gr. is, dat die weergawe daarvan in enige ander taal „must almost necessarily... be unidiomatic, meaningless, or unintelligible,” en hy haal Bernhardt aan om sy standpunt te steun.(78). Dit is egter beslis te veel gesê, en uit wat Bernhardt oor die saak sê, kan sy standpunt nie veel steun put nie. Dit is wel waar dat die gr. partikels nie altyd op dieselfde wyse in n ander taal vertaal kan word

---

(78) Friedrichsen I,p.15,vgl. Bernhardt, Vulfia,pXXXI.

nie, omdat hulle verskillende betekenisskakeringe het. $\delta\epsilon$ is soms bloot aaneenskakelend, soms druk dit n ligte adversatief uit, δ soms n sterk adversatief (79). Met hierdie wisselinge in betekenis moet in die vertaling rekening gehou word.

In vs.6 word $\eta\nu\delta\epsilon$ weergegee met wasuth-than wat weergegee kan word: Hou was Johannes (dan) gekleed. (was * uh+ than). Dit is n baie goeie weergawe van wat in gr. staan(80). Markus het veral die gewoonte om $\delta\epsilon$ net in te voeg waar daar n insnyding in die gewone gedagtegang plaasvind (81). Die weergawe met uh + than is dus baie geskik: Die gedagtes word verplaas na n ander terrein; n sekere mate van teëstelling is daar^{dus}. Wel. Nogtans is die teëstelling nie so sterk dat $\delta\epsilon$ as volbloed-adversatief weergegee moet word nie. Die enklitiese -uh verminder dus die teëstelling. (Die krag van -uh moet hier min of meer dieselfde wees as die van ons „en” soos gebruik deur iemand wat iets vertel: „En hy loop toe, en hy sien, ~~na~~ ens.)

In vs.8 bring $\mu\epsilon\nu\dots\delta\epsilon$ n kragtige teëstelling tussen die doop van Johannes en Jesus uit. Hier is $\delta\epsilon$ dus sterk adversatief, en word gevolglik deur Ulfilas met ith weergegee. Die aththan wat voor ik staan, druk ook die teëstelling sterk uit, (82) en vervang $\mu\epsilon\nu$ dus in die verbinding van die twee partikels op n waardige wyse. Daarteenoor is than n ligte adversatief en dus uiters geskik om $\delta\epsilon$ in vs.32 weer te gee. Hier is weer die betekenisskakering van $\delta\epsilon$ dat dit vooruitgang in die verhaal aandui. Than is hier min of meer gelyk aan die vinnig~~uitgesproke~~ dan in Afr.: „Toe dit dan aand geword het....” In dieselfde vers staan than ook vir gr. $\acute{\omicron}\tau\epsilon$. Hier is than n relatief-temporale bywoord (83).

(79) Vgl. Denniston, Greek Particles, pp.162 vv.

(80) Vgl. bv. Prof. Pistorius se vertaling van Joh.2:6 $\eta\sigma\alpha\nu\delta\epsilon$ met nouwa was.

(81) Vgl. Prof. Groenewald, Markus, p.34,1.

(82) Vgl. Streitberg Wdb.s.v.; Eb. par.335.

(83) Vgl. Streitberg Wdb.,s.v.; Eb.,par 333.

In vs.30 is $\delta\epsilon$ kontinuatief (84) en die weergawe met ith is dus minder gelukkig. In vs.41 egter is die adversatiewe $\delta\epsilon$ (84a) heel tereg deur ith weergegee. Dit gaan in die eg. vers naamlik om die teëstelling tussen die daad van Jesus en die melaatse se reaksie uit te bring.(85).

In vs. 22 word $\gamma\alpha\pi$ weergegee met unte, netsoos in vs. 38. Unte is volgens Streitberg (Wdb. sub voce) „kausal, auf der Grenze zwischen Parataxe und Hypotaxe stehend.“ In vs.34 staan dit vir $\delta\tau$, wat min of meer die gewone weergawe is. Auk is eintlik die gewone weergawe van $\gamma\alpha\pi$ (Vgl. Mk9:21 ens.) Ak is die gewone weergawe van $\alpha\lambda\lambda\alpha$, waarmee dit in betekenis ooreenstem (vs.44) (86).

Wat Bernhardt bloot in die algemeen sê, nl.: „Eigentümliche griechische partikeln..... werden nicht übergangen, wenn gleich nicht immer sinngetreu überträgt.“ (87), is dus nie heeltemal waar nie. Dis buitendien 'n bekende feit dat Ulfilas dikwels die partikels weglaat.(88).

Ons moet dus, selfs op grond van die enkele voorbeelde uit Mk.I, besluit dat Friedrichsen se bewering nie korrek is nie: intendeel: Ulfilas het met oorleg en vaardigheid die partikels probeer weergee. Waar sy weergawe soms verskil van wat ons verwag, moet ons onthou dat daar by die interpretasie van die betekenis van 'n partikel in 'n bepaalde geval voldoende ruimte is vir subjektiewe beskouings.

---

(84) Denniston, a.w.,p.162.

(84a) Ibid.

(85) Vgl. verder ^{vir} die verskillende betekenis wat ith kan hê: Tobler, PBB. 5,pp.363,376; Eb. par. 334,342.

(86) Vgl. Tobler, PBB. 5,pp.363,376; Eb. par.339,340.

(87) Vulfiāa, p. XXXI

(88) Vir voorbeelde, vgl Kapteijn,p.302 en Streitberg, Wdb. o. aththan; Kauffmann, Zeitschr. 48 pp.168.

WEERGAWE WAARIN GRAMMATIKALE VERSKILLE MET INVLOED OP
DIE SINTAKSIS OPTREE.

1. Casus.

Die grammatikale verskille wat daar tussen die got. vertaling en die gr. teks bestaan, is op die gebied van die casus die belangrikste. In Mk.I kom daar n hele aantal sulke verskille voor.

(a) Verskille wat voorkom in die verbinding: verbum + substantief sonder vormwoord.

(i) Die ww. andhaitan regeer in got. n datief, terwyl $\xi\{\circ - \muολογῶν$ n akk. regeer. (1) Vgl. vs.5: andhaitandans, frwaxx
frawaur^{im}tan, seinam vir

(ii) Na gawasiths staan in vs.6 die dat. taglam, terwyl in gr. die akk. staan: τρίχας.

(iii) In vs.31 het die gr. κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς waarnaas got. stel: undgreipands handu izos. Gr. gebruik die gen. na werkwoorde van aanraking, neem, vat ens. κρατεῖν regeer die akk. as die taal wat gevat word aangedui word, terwyl dit die genitief het vir die deel wat gevat word. (gegryp word.) (2). Hiernaas egter stel got. die akk. By ἀπιθεῖν staan egter volgens Blas-Debr. deurgaans die genitief, (3), soos ook blyk uit vs.41: ἤφατο αὐτοῦ. Hierteenoor gebruik got. weer die dat.: attaitok imma. (4)

(iv) In vs.6 het got. die hele sinsbou anders as gr. Volgens gr. is ψῶνην δερματίνην n akk. afhanklik van ἐνδεδυμί- vos. In got. vorm gairda filleina die onderwerp van n newege-
sonder werkwoord, skikte sin_A is dus nie van gawasiths afhanklik nie, en staan dus in die nominatief. Streitberg gee in sy woordeboek (o.gairda) die vorm in hierdie vers aan as n akk., maar dit is tog absoluut onmoontlik om dit so te neem.

(1) Vgl. v.d. Meer, Got. Cas.I, p.189; Ulfilas, pp.437.

(2) Blas-Debr., par.170,2.

(3) Ibid. ald.

(4) v.d Meer, Got. Cas.I, pp.28,76,91.

(v) In vs 13 het got. n partitiwe gen. (dage fidwor ti-guns,) teenoor die gr. akk.: ἡμέρας τεσσαράκοντα(5). Terwyl die gr. dus deur die akk. die hele duur van die verblyf in die woestyn aandui, sê die got. gen. dat die handeling plaasvind gedurende n gedeelte van die duur van die gewoon (eindeloos opeenvolgende) dae. (Letterlik: van dae veertig.)

(vi) Die dativus absolutus staan in got. teenoor die gen. absolutus van gr.,bv. vs.32: andanajtja than waurthanamma vir ἡ die gr. ὁψίας ὅς γενομένης . Volgens van der Meer is dit onwaarskynlik dat die got.n idiomatiese absolute konstruksie gehad het, omdat die absolute konstruksies in die Germaanse tale onder invloed van nie-Germaanse tale ontstaan het,. Saam met Winkler ag hy dit daarom waarskynlik dat die absolute datief deur middel van n proses in got. ontstaan het. Die eerste stadium sou dan wees dat die datief wat gewoonlik die gr. gen abs. vertaal, n gewone datief is, en dat die „hier en daar onbeholpe uitdrukking" ontstaan het deur die strewe van die vertaler om so na as moontlik aan die grondteks te bly, terwyl hy tog goeie got. probeer skryf. So n voorbeeld is Lk.9:37: ἔγένετο δὲ προσεδμένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν τις πρὸς αὐτόν:
im in wiga
warth than gaggandan ~~in ~~in~~ wiga~~ gath sums du imma. Hier is die pronominale datief van die werkwoord afhanklik en van n bypassende partisipale omskrywing voorsien. Op n verdere stadium is die ptc. en pronomen verder van mekaar verwyder, sodat die pronomen weer n keer by die ptc. bygevoeg word. Mt.8:5: εἰς ἑλθόντι αὐτῷ προσῆλθεν αὐτῷ - ingaggandin imma
in Kafornaum duatiddja imma hundafaths. Die gevoel vir die datief verswak, en die gr. gen. abs. word eenvoudig deur die „dat. abs." weergegee sonder enige noodwendige verband tussen die datief en die hoofwerkwoord soos in die geval ~~by~~ die eerste voorbeeld.(6).

(5) v.d.Meer, Got. Cas.I,p.133-135. Vgl. Ulfilas,p.433: „Den gen. partitivus wendet das Gotische in ausgedehnterem Masze an als das Griechische."

(6) van der Meer, Got. Cas.I,pp .116 vv.

Die hele uiteensetting is interessant en skerpsinnig, maar het nie veel om die lyf nie, omdat dit uit die aard van die saak op suiwere spekulasie berus. Om te kan bewys dat hierdse konstruksie onder gr. invloed in die got. vertaling ontstaan het, sou ons in die geskiedenis van die vertaling volledig moes geken het, en dan kon aanwys hoedat die proses histories ontwikkel het. In die eerste boeke (of hoofstukke) wat Ulfilas vertaal het, sou dan net die eerste stadia van die proses moes optree, en eers later die absolute konstruksie. Maar so-iets is onaanwysbaar.

Die verdere beswaar teen die opvatting is dat dit uitgaan van die veronderstelling dat die absolute konstruksie nie Germaanse eie-goed kan wees nie. Die feite wys egter in n ander rigting.

E. Bernhardt, res. oor O. Lücke: „Absolute Participia im Gotischen“ Zeitschr. 8, p. 352-4, Haal die volgende woorde van Lücke aan: Die Absolute participia, sê hy, „ist nicht ein natürlicher, urwüchsiger sprosz der gotischen sprache, sondern ein künstlich darauf gepropftes reis“ wat net deur getroue navolging van die gr. ontstaan het. Got. sou dit nooit gebruik nie, behalwe waar die gr. voorbeeld ook voorkom. Bernhardt weere spreek die standpunt baie sterk. As die vertaler die dat. abs. „uitgevind“ het as „boekagtige“ weergawe van die gr., vra hy, waarom het hy dan nie die gen. gekies soos in gr. nie? Lücke het die beswaar self ook aangevoel en meen dat die dat. gekies is omdat dit die „dehnbarste Casus des gotischen“ is. Die naïwiteit van so n bewering is maar al te duidelik. Intussen het reeds Grimm aangetoon dat die dat. abs. n Germaanse konstruksie is (D.G. IV, pp. 115, noot, 124, 896-7). Bernhardt, Zur Gotischen Syntax, Zeitschr. 9, pp. 383vv.) staaf dit met voorbeelde uit Beowulf. Dit kom ook in Noors voor. Ook Streitberg aanvaar dit as van Germaanse oorsprong, hoewel hy tog die proses van Winkler blykbaar onderskryf (interessantheidsomthelwe?) Vgl. Eb. par. 260. Vgl. verder Wright, par. 436. Vgl. ø ook Mensing, res. H. Winkler, Germanische Casussyntax I, Zeitschr. 30, p. 548.

Dit is baie duidelik dat ons in die dat. abs. n suiwer Germaanse konstruksie het. Die gen. abs. van gr. is naamlik n ou ablatiewe konstruksie (wat nog in Latyn voortbestaan). Sowel gr. as got. het die ablatief verloor, en moes daarvoor vergoed. Terwyl die gen. in gr. die fuksies van die ablatief oorgeneem het, het die datief dit in got. gedoen (?). Die got. dat. abs. staan dus vir die idg. abl. abs. Al wat gesê kan word, is dat

(7) Vgl. Delbrück, Vergleichende Syntax der idg. Sprachen, aangeh. by v. d. Meer in pp. 18; Bernhardt, Zeitschr. 13, pp. 15, 18 par. 252

die aanwending van die absolute konstruksie in got. onder die invloed van die gr. uitgebrei is.(8).

(vii) In vs.17 kom n akk. met infinitief voor na tatjan: matatja iggis wairthan nutaōs manne (ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἑλισίς ἀνθρώπων). Die konstruksie is dus in got. presies nes in gr. Nogtans kan ons dit as eg-Germaans beskou.(9). Die akk. is n objektsakk. Dit vorm die uitgangspunt vir die egte akk. en infinitief-konstruksie waar die akk. nie meer gevoel word as objek van die regerende ww. nie, maar as subjek van die infinitief. Ook hierdie konstruksie mag nog eg-Goties heet.(10). Waar die akk. met inf. egter in onderwerpsinne en ἐνα ὡς (ὡςτις) voorkom, is dit volgens Streitberg en van der Meer iets wat vir got. vreemd moet gewees het, en dus sover as moontlik vermy is.(11)

In Mk.I:27 is dan so n voorbeeld waar die gr. konstruksie verander is, sodat die infinitief met n verbum finitum vervang is: ὡςτις συήτησιν πρὸς ἑαυτοῦς heet dan:

swaei sokidedun mith sis misso. (Intussen is dit in gr. netso gebruiklik om die Indikatief te plaas na ὡς , vgl Joh.3:16--sodat die enigste plek waar dit in die N.T. voorkom. Moontlik het Ulfilas dus onbewus die een konstruksie met die ander verwissel. Daar is geen gevoelsverskil tussen die twee nie.) In Lk.4:36 kom die konstruksie egter wel voor, en dit selfs teen die gr. in !

ἔγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας — jah warth afslauthnan allans. Van der Meer gee n opgawe van al die konjekture hier aangebring, en stel self een voor, terwyl hy Curme wat dit vir n eg-Gotiese konstruksie hou, bekamp.(12). Absolute sekerheid is egter tot op datum nie bereikbaar nie.

(viii) In die akk. Ἰωάννην (vs.64) na die μέτα en die infinitief wat van n lidwoord voorsien is, het ons n gewone gr. γ verskynsel (vgl. Blaszyk-Debr. par.406,3). Ulfilas omskryf egter die gr. aor.inf.passief en stel dan Iohannes in die nominatief.

T.o.v. die verbinding van substantief plus substantief sonder vormwoord merk ons net op dat die γ vorme van die adnominale genitief Nasaraitō Galeilaias (vs.9) en Iakobu thana Zabadaiaus (vs.19) wel goed in Germaans moontlik is, al is hulle ook hier seker deur die gr. ingegee. Vgl. Bernhardt, Zeitschr.13, p.2.

(8)Eb. par. 260.

(9)Eb. par.317,1. Vgl. van der Meer, a.w. pp.56-58 en Grimm, D.G. IV,p.115-122.

(10)Vgl. Bernhardt, Zeitschr.9, pp. 383-4;Eb.par.317,2.

(11)Eb.,par.317,2b; Van der Meer, PBB. 39,pp.201 vv.

(12)PBB.39,pp.201 vv.

(b) Verskille wat voorkom by die verbinding van verbum plus substantief (pronomen) met preposisie.

(i) In (13) het in die eerste plek ruimtelike betekenis en dui in verbinding met die datief 'n toestand van rus aan, dus volkome gelyk aan gr. ἔν + dat. (vs. 2, 3, 4, 5 ens.) Daarnaas kan dit ook rigting aandui, en staan dan met die akk. = gr. εἰς + akk. So bv. in vs 12: in antida = εἰς τὴν ἔρημον. Hierin verskil got. egter van gr. dat dit by die werkwoorde soos val, saai, neerplaas, neerlê, kon, ens die toestand van rus eerder uitdruk en nie die rigting nie (14) Vgl. vs. 9: in laardane - n dat., netsoos in vs. 5, teenoor εἰς τὴν Ἰορδάνην (akk.); vs. 14: aan in Galileja (dat.) teenoor εἰς τὴν Γαλιλαίαν Vgl. verder vs. 21, 29, 45 ens. Dit is uit hierdie voorbeelde reeds duidelik dat die rus-konstruksie graag voorkom na werkwoorde wat in die verlede tyd staan: die handeling is afgeloop, en die aandag word dus bepaal by die moment van voleindiging. (15)

Naas die ruimtelike betekenis kan in volgens van der Meer ook instrumentale betekenis hê, bv. vs. 8 waar βαπτίσω ἐν ὕδατι en βαπτίσει ἐν πνευμ. ἁγ. weergegee word met daupja in watin en daupeth in ahmin weihamma. (16) Dit lyk egter of ons liever die ruimtelike betekenis van in hier moet handhaaf. Elders is die datief alleen tog reeds genoeg om ἐν + dat. met instrumentale krag te vertaal. Vgl. Ef. 6:14 waar ἐν ἀληθείᾳ met sanjai weergegee word en ook Ef. 6:16, 2:15 en Romeine 12:21. In Mk. 3:16 (die enigste parallel van Mk. 1:8) vind ons dat got. in + dat. het waar gr. dit het, en blote dat. waar gr. alleen maar die dat. het. As ons sien dat in + dat. daar gebruik word van die doop met die Heilige Gees, en dit se lfs waar Ulfilas blote dat. kon gebruik het as hy die instrument wou aandui, dan is dit goed moontlik dat die ruimtelike betekenis vir hom tog op die voorgrond staan. In Mk. 1:8 lê die ruimtelike betekenis tog buitendien nie veraf nie. In vs. 9 staan dit duidelik op die voorgrond. Ons kan dit dus met goeie rede van der Meer se op-

(13) van der Meer, Got. Cas. II, pp. 60 vv.

(14) Eb. par. 269, 1. Nogtans kan εἰς ook vir ἐν voorkom in die gr. van die N.T. vgl. Winer II, pp. 517 vv.

(15) Eb. ald. Grimm. D.G. IV, p. 776 gee verdere voorbeelde.

(16) Got. Cas. II, p. 65.

vatting van in as instrumentaal betwyfel.(17)

In kan ook staan ~~xxx~~ om die begeleidende omstandighede uit te druk: vs.30 lag in brinnon vir $\kappa\alpha\tau\acute{\epsilon}\kappa\epsilon\iota\tau\omicron$ $\pi\upsilon\rho\acute{\iota}\sigma\sigma\upsilon\sigma\alpha$
 Die lokale betekenis staan hier ook nog op die voorgrond.(18)

(ii) Soms word $\acute{\iota}\nu$ en $\acute{\Sigma}\acute{\iota}\varsigma$ nie met in vertaal nie. Vs. 45 het ana wat meermale met in afwissel in die weergawe van $\acute{\iota}\nu$ of $\acute{\Sigma}\acute{\iota}\varsigma$. Dit het sterk ruimtelike betekenis en dui met die dat. (soos hier) rus in of op n plek aan. In vs. 22 staan dit vir $\acute{\Sigma}\alpha\iota$ + dat. Met die akk. dui dit rigting aan en vertaal $\acute{\Sigma}\acute{\iota}\varsigma$ + akk. soos in vs.35.(19).

(iii) Soms vertaal du die gr. $\acute{\Sigma}\acute{\iota}\varsigma$. Du verskil van in daarin dat dit rigting aandui, terwyl in die ingang in een of ander plek aandui (20). Daarom vertaal du $\acute{\Sigma}\acute{\iota}\varsigma$ (vs.4,38,44) en $\pi\rho\omicron\varsigma$ (vs.5,32,45) In vs. 38 is du met die ou instrumentalis verbind, unte duthe gam vir gr. $\acute{\Sigma}\acute{\iota}\varsigma$ $\tau\omicron\upsilon\tau\omicron$ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\acute{\epsilon}\xi\epsilon\lambda\eta\lambda\upsilon\theta\alpha$
 Terwyl die oorspronklike betekenis van du in sulke verbindings elders reeds verdof het, is dit hier nog duidelik aan te voel.(21).

Du word by qithan ingevoeg in vs. 37,38,41,44, waar dit in elke geval n blote dat. van gr. weergee. Dis n eg-Germaanse konstruksie.(22)

(iv) $\acute{\Sigma}\acute{\iota}\varsigma$ word in vs.39 weergegee deur and wat beteken langs, „an die oberfläche eines gegenstandes entlang“. (23). Dis n tipiese voorbeeld van Ulfilas se fyn onderskeidingsvermoë. Sy vertaling is in werklikheid veelseggender as die gr.

(v) at+ Dat. staan in vs.33 en 40 vir $\pi\rho\omicron\varsigma$ + akk. Waar gr. uitdrukking gee aan die rigting waarheen, gee got. die toestand van „aangekom wees" weer.(24)

(17) Vgl. ook Bernhardt, Zeitschr. 13, p.5 en Grosheide, p.89.

(18) Streitberg, Wdb. s.v.; Van der Meer, Got. Cas. II p.62

(19) Vgl. Streitberg, Wdb. s.v.; Van der Meer, pp.49 vv.

(20) Van der Meer, II, p.71; Neophilol. I, pp.263-6.

(21) Van der Meer II, pp.84-5.

(22) Bernhardt, Zeitschr.13, p.6.

(23) Van der Meer, II, p.58.

(24) Eb. par.270.

(vi) afdr regeer in got. die dat. en staan in vs.7,17,20 teenoor die gr. ὀπίσω + gen. In vs.7 het dit n temporale betekenis, op die ander plekke n ruimtelike.(25).

(vii) nith + dat. ≠ μῆτα + gen.(vs.20,29,36.)in die betekenis van by of saan mat. In vs.27 is die betekenis van tussen op die voorgrond.(26). (Sonder gr. ekwiwalent.)

(viii) faura + dat. staan in vs.2 vir ἔμπροσθεν + gen. en vir ἔπο + gen.

(ix) faur + dat.=gr. ἄρα + akk. (vs.16) Dit dui „wegings langs” aan.(27).

(x) bi + akk. = περὶ + akk.(vs.6) en het dan n ruimtelike betekenis (om). In vs. 30 staan dit vir περὶ + gen. in die betekenis : „aangaande” (28).

(xi) us +dat. (vs.10,11,25,29) vir ἔξ + gen. Ut us in vs.25 is n versterking en staan vir gr. ἔκ . Netso kom fram + dat. voor vir ἄπο + gen. om oorsprong aan te dui (vs.9) As die oorsprong van die handeling n persoon is, staan dit met die datief om ὑπο + gen te vertaal. (vs.5,9,13). Netso is ook af + dat.= ἄπο + gen.(vs.42). Die datief het in hierdie gevalle die funksie van die verloregegane ablatief oorgeneem. In Latyn word die ablatief in al hierdie gevalle gebruik. In gr. het die gen. die funksies van die ablatief oorgeneem.(29). (n Ander voetspoor van hierdie ontwikkeling vind ons in die datief van vergelyking in got. wat beantwoord aan n gr. gen. en Latynse ablatief: vs.7 swinthosa mis ἰσχυρότερός μου (30).

Uit wat in die voorafgaande gesê is, is dit meer as duidelik dat die taal van Ulfilas t.o.v. die casus as idiomaties beskou kan word. (31). Wat die gebruik van voorsetsels betref, is dit duidelik dat daar n groot mate van afwisseling voorkom.

(25) Vgl. van der Meer II, pp.40-42.

(26) Ibid., pp.110,111.

(27) Ibid., p.36; Grimm, D.G.IV, pp.785-6.

(28) Bernhardt, Glossarium, s.v.; Feist Wtb. s.v.

(29) Van der Meer II pp.23 vv.,17 vv. ens. Veral p.18 waar Delbrück se standpunt aangehaal word.

(30) Vgl. Ulfilas, par.264.

(31) Friedrichsen I, p.20; Bernhardt, Zeitschr.13, p.1,7; van der Meer, Got. Cas. I, p.VI; Neophilol. I pp.263-6.

Geen enkele got. voorsetsel gee deur die hele got. Bybel dieselfde gr. voorsetsel weer nie (32). In ons hoofstuk is daarvan reeds etlike spore aangetoon. Verder: got. het soms voorsetsels waar gr. dit nie het nie, en omgekeerd. Selfs betekenisverskille kom voor. Die got. voorsetsels moet reeds n eie min of meer vaste betekenis gehad het, op grond waarvan Ulfilas dit kon aanwend om verskillende gr. voorsetsels weer te gee. Die naamvalle ~~in die~~ wat deur die got. voorsetsels regeer word, is in die oorgrote meerderheid van gevalle verskillend van die wat deur die ooreenkomstige voorsetsel in gr. regeer word. Veral word dit uit Mk.I duidelik dat die datief n besliste voorrang bo die ander naamvalle het. Dit moet gedeeltelik daaruit verklaar word dat die datief die funksies van die ablatief op hom geneem het. Gedeeltelik is dit daaraan toe te skryf dat die Goot n ander voorstelling het t.o.v. die begrippe „beweging na toe” en „rus” (33). Dit alles toon dat ons hier te doen het met iets wat aan got. eie was.

n Bestudering van die got. Casus sal altyd weer daartoe lei dat Ulfilas se selfstandigheid en sorgvuldige taalkeuse erken word. (34).

II. Grammatikale verskille van algemene aard.

(i) sabbato daga (vs.21) is ekv. teenoor die mv. in gr. Daarteenoor is die mv. van himins in vs. 10 gebruik, netsoos in die gr.

(ii) Die genitief van die gr. persoonlike vnw. word in got. soms met die b.nw. wat van die gen.van die persoonlike vnw. afgelei is, weergegee (die sg. „Possessivpronomina”(35) . So in

vs.2: aggilu meinana = τὸν ἄγγελον μου , vs.5:
frawaurhtim seinain= τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν . Daarnaas
 staan die genitief doodgewoon in vs.22: laisainai is= τῇ διδασχῇ
 αὐτοῦ ;vs.23, swnagogen iže (αὐτῶν) en vs.31. Omdat

(32) Van der Meer, Got. Cas. II pp.1 vv.

(33) Eb. par. 269-271.

(34) Vgl. bv. van der Meer, Got. Cas. II, pp.2-3.

(35) Braune, par.151; Vgl. Verder Kauffmann, Zeitschr.48, p.10; Grimm, D.G.IV, pp.339-40; Wright, par.263,431.

al die voorbeelde van die afwisseling in ons hoofstuk by die voornaamwoord van die derde persoon voorkom, moet ons die rede vir die wisseling daarin vind dat die pronomen possessivum van die derde persoon n refleksiewe karakter het en altyd terugverwys na die onderwerp van die sin. So sê frawauhrtim seinaim dat hulle hul eie sondes bely het, wat αὐτῶν nie noodwendig uitdruk nie. (36).

(iii) Soms vertaal Ulfilas n ptc. met n verbum finitum - wat sowat die normale weg in Germaans is. σπαράξαν (vs.26) word weergegee deur tahida. (37). In vs.6 word die hele sinsverbinding aan n wisseling onderwerp, net omdat die gr. ptc. in die tweede geval deur n verbum finitum weergegee is: ἐσθίων - matida. (38) Vir die gr. is ἐσθίων aan die leun teen ἦν aan die begin van die sin. Vir Ulfilas word die verband net was egter so vaag dat hy in got. n newegeskikte sin laat begin (met matida as ww.), terwyl gr. n ondergeskikte bysin het. Hier is dus n voorbeeld van hoe Ulfilas soms die appositiewe deelwoord vernag.

(iv) In vs.38 word n gr.ptc. ἐχομένως weergegee deur n bywoord, bisunjane. Volgens Gering kan die lesing egter berus op die lesing εἰς τὰς ἕγγυς κύμας in ander gr. manuskrip. (39).

(v) In n paar gevalle word die gr. verbale adjektief deur n got. b.nw. weergegee (40): vs.11: ἀγαπήτος - liuba, vs.23, 26,27: ἀκάρτος - unhrains. Behalwe dat daar grammatikaal n verskil is tussen die verbale adjektief en die got.b.nw. is daar nie juis verder verskil tussen die twee nie. ἀγαπήτος het bv. alreeds tot n gewone b.nw verstar. (41) Ulfilas se weergawe is dus goed.

---

(36) Vgl. Stamm, Vorschule zum Ulfila, pp.62-63, en Feist, Einführung
 (37) Vgl. Gering, a.w.p.394. p.17.
 (38) Stolzenburg, p.382.
 (39) Gering, a.w., p.318.
 (40) Ibid., p.302.
 (41) Vgl. Walter Bauer, Wörterbuch zum N.T., s.v.

(vi) In vs.44 het gr. ὑπαγε σεαυτον δεῖξον Volgens Stolzenburg (42) staan hier twee gr. imperativi asindeties naasmekaar, en hy vind dan n voorbeeld van Ulfilas se vernuf daarin dat hy die tweede imperatief met n infinitief vervang. Dis egter duidelik dat ons hier nie juis van twee gr. imperativi kan spreek nie, omdat ὑπαγε al feitlik die krag van n interjeksie (= ἴδε) het. Grimm weer het gemeen dat die konstruksie gagg thuk silban atangjan min of meer gelykstaan met die qant fragistjan (vs.24) en fralailot rodjan (vs.34), d.w.s. gaggan word as hulpwerkwoord gebruik. (43) Die feit dat gagg hier egter n imperatief is en nie n indikatief soos in die ander voorbeelde deur hom aangehaal nie, maak die opvatting ook moontlik. Ons sal moet aanneem dat Ulfilas nie die gr. ὑπαγε as interjeksie reg opgeneem het nie, en toe die geheel weergegee het asof ἴνα daarin voorkom, d.w.s. as n doelsin: gaan om jouself te toon.

(vii) n Wisseling in konstruksie vind ook plaas in vs. 11 ϕ omdat ὦ van gr. weergegee word met thusei. Op die wyse word die hele konstruksie in got. persoonlik, terwyl dit in gr. onpersoonlik was.(44). Dis egter ook moontlik dat Streiberg se Vorlage hier sal moet wysig en σοῖ lees i.p.v. ὦ .(45).

(viii) In die veelbesproke usluknans van vs.10 het ons ~~xxxx~~ die geval waar n got. b.nw. uslukns staan vir n gr. ptc. Bernhardt het op voetspoor van Gabelentz-Löbe die lesing usluka-nans in die plek daarvan gestel, en merk in sy glossarium op dat hy usluknans as n skryffout beskou.(46). Heyne en Wrede doen dieselfde en so ook Braune.(47). Andere het die lesing uslukna-dans voorgestel.(48).

Trautmann gaan van die standpunt uit dat die lesing usluknans van die Codex Argenteus gehandhaaf moet bly. Hy beweer dat die deelwoord en b.nw . in die idg. tale baie naby mekaar ~~xxx~~ staan,

((42)a.w., p.302.
 {43)Grimm, D.G.IV, pp.96, 97, 98.
 {44)Vir die vorm vgl. Braune, par.158, ;vir die konstruksie: Grimm, D.G.IV, p.234.
 {45)Vgl. die lesing by Nestle, Greek New Testament.
 {46)Vgl. Vulfila (1875) en Die Got. Bib. des Vulfila, (1884)
 {47)Ulfilas, t.p.; Braune, p.129. Vgl. ook Gering, a.w., p.299.
 {48)Vgl. weergawe by Trautmann, Zeitschr.37, p.253, en Uppström in sy Codex Argenteus.

en dat Ulfilas se weergawe dus geregverdig sou wees. Om sy standpunt te staaf, haal hy n hele aantal voorbeelde aan waar die gr.ptc. met n b.nw. in got. weergegee word. Dis onnodig om hier daarop in te gaan, omdat dit per slot van rekening voor die hand liggend is. (Vgl. Mk.2;17, 10:30 ens.) Trautmann beweer egter dat daar ook nog n ander goeie rede vir Ulfilas was om usluknans hier te verkies bo usluknansⁿ. In die ptc. word daar nog die beweging van die oop-gaan uitgedruk. In die b.nw. is die oop-wees reeds daar. Gasshw usluknans = „er sah die Himmel offen.“ Trautmann vind dan hierin „ein weiterer Beweis dafür, wie fein Wulfila übersetzt, wie er nfinanciert, überhaupt den griechischen texte frei gegenübersteht.“(49). Ook Streitberg aanvaar die lesing van die Codex Argenteus met die uiteensetting van Trautmann.(50).

Tog sou dit vreemd wees dat Ulfilas hier so ver van die gr. afwyk. Dit gaan in die eerste plek tog nie om die vraag of hy n b.nw. vir n gr. ptc. gebruik nie, maar of dit in hierdie bepaalde geval waarskynlik is dat hy dit kon gebruik het. Nadat ons vroeër uitvoerig nagegaan het hoe akkuraat Ulfilas probeer wees in sy weergawe van die gr. aspek, is dit al klaar vreemd dat hy hier so n groot verskil sou maak. Kaptejn, wat ook die lesing usluknans aanvaar, erken ook die verskil, maar sê dat dit tog n poging van Ulfilas is om die gr. so goed as moontlik weer te gee.(51). Hierin moet ons van hom verskil. Usluknandans of uslukandans gee die gr. beter weer. (Vgl. Statevertaling: „zag hij de hemelen opengaan,“ Prof.Brouwer: „zag hij de hemelen zich openen,“ Luther: „dasz sich der Himmel aufthat“) Volgens Streitberg se Vorlage en ook die vasstelling van andere,

---

(49)Vgl. Zeitschr.37, pp.253 vv.

(50)Vgl. GB.t.p.;Eb.par.320.

(51)Kaptejn, IF.29,p.306.

bv. Bernhardt, het die gr. manuskrip waarvan Ulfilas gebruik
gemaak het die lesing $\sigma\chi\iota\sigma\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon\varsigma$ (netsoos die Textus
Receptus). Indien dit so is, is die weergawe met uslukan
vreemd en moontlik geïnspireer deur die ou Latynse vertalings (52)
(Vgl. Vulgaat: vidit coelos apertos). Intussen lyk dit die
beste om die wysiging uslukanans te aanvaar.(53).

(52-)Vgl. Bernhardt, Ulfila, t.p.
(53)Vgl. ook Wright, p.210.

P A R A G R A A F IV.

WEERGAWE WAAR DIE BEGRIPSFEER NUUT IS EN BETEKENIS-
VERSKILLE.

(a) Weergawe waar die begripsfeer nuut is.

Die taal van die Bybel het 'n spesifieke karakter. Daar kleef 'n atmosfeer aan. Dit is vir die gelowige 'n middel om heilige dinge aan te dui. Ons kan dit in 'n sekere sin ~~die~~ taal van die „mite“ noem, as die woord reg verstaan sal word. Dit bevat ^{dus} 'n verborge sin. Talle betekenisse skemer aan die rande van die woorde deur. Woorde kan buite en binne die Bybel wyd uiteenlopende betekenisse hê, omdat dit in die Bybel in die liturgiese, sakramentele of ander sfere ingetrek word.

Ulfilas moet nou die got, taal gebruik om religieuse begrippe wat vantevore grotendeels vreemd was, uit te druk. Dat hy geredelik by die aan hom bekende Oosters-Semitiese element van die gr. Bybeltaal sal aansluit, spreek vanself.(1). Voorbeelde hiervan is bv. amen, synagogen ens. wat netso oorgeneem word. Tog gaan dit vir Ulfilas in die eerste plek daarom om die Bybel got. te maak. Uit die eie taalskat word so veel as moontlik geput. Dat die woorde dan betekenisverandering ondergaan, is slegs natuurlik. Ons wil uit Mk.I enkele voorbeelde neem om dit te illustreer.

(1) Guth vertaal $\delta \theta ε ο \acute{s}$. Dis 'n neutrum (2) en dui in Oergermaans die onpersoonlike godheid, die „Goddelike“ aan. Ulfilas gebruik nou die woord vir die persoonlike God δ van die Christendom (3), en omdat God dár as manlik gedink word, voeg hy manlike predikate by guth. Wanneer daar in oordragtelike sin van gode gesprek word (Joh.10:34-35), of van die heidense afgode (Gal. 4:8) word die neutrum pluralis nog gebruik.(4).

---

(1) Kauffmann, Zeitschr. 48, p.8.

(2) Eb., par.133,1; 145,4;

(3) Feist, Einführung, by Mk.1:1.

(4) Kauffmann, a.w.pp.11,46. Vgl. Feist, Wtb. s.v.

(2) Frawaurchts is n term aan die Germaanse reg ontleen, en „beseichnet die Tat, durch welche der Friedensbruch begangen wird.“(5). Die Bybelse betekenis van sonde was vir die Germaane natuurlik vreemd. Die betekenis van frawaurchts is egter in die got. Bybelvertaling so uitgebrei dat dit nie net verkeerd werk beteken nie (vgl. missataujan in Gal.2:18) maar alreeds die geestelike opvatting van Rom.14:23 weerspieël.(6).

(3) Thiudangardi beteken oorspronklik koninklike paleis. In vs.15 vertaal dit βασιλεία τοῦ Θεοῦ . Die konkrete word dus in die plek gestel van die abstrakte.(7).

(4) Daupjan beteken oorspronklik „eintauschen“ (8). Word dit deur Ulfilas in hierdie verband gebruik (va.4,9 ens.) dan kry dit sakramentele betekenis wat selfs gebruik kan word van die „doop“ met die Heilige Gees (vs.8)

(5) Netso is die woord idreiga (vs.4) aan Germaans bekend, met die betekenis van berou (9). Die spesifieke betekenis van boete (Busse) was egter vir die Germaane vreemd, en kom uit die Joods-Christelike sfeer.(10).

(6) Haitan beteken in got. roep, soos nog blyk uit Mk.14:11 waar gahaitan gebruik word. Gahait word gebruik vir n belofte in Bybelse sin (Rom.9:4 ens.) en andahait = erkenning van die Christelike waarheid (Kol.1:12-20). Andhaitan (Mk.1:5) het sterf betekenisbeperking ondergaan en beteken slegs bely (11) (vgl. egter ook Tit.1:16 en Mt.7:23).

(7) Gelaubjan beteken oorspronklik hoogag (Daar is n sterk verband met liuban -liefde). In Mk1:15 staan die betekenis glo reeds heeltemal vas.(12).

(8) Himins is natuurlik n Germaanse woord. In die sw. gee dit egter οὐρανοί weer wanneer die geestelike betekenis op die voorgrond staan -- iets wat aan Germaans ~~xxx~~ vreemd was.(13) In vs. 10 het ons δ n eienaardige vermenging van die letterlike en die geestelike betekenis.

(5) Feist, Einführung, p.18.

(6) Kauffmann, a.w.p.377.

(7) Kauffmann, Zeitschr.49,p.44 en Feist, Einführung p.16.

(8) Kauffmann, ibid.,p.30; Feist, ibid.,p.17.

(9) Feist, Einführung, pp.17-18. Vgl. Streitberg, Fdb, s.v.

(10) Feist, Einführung, p.18.

(11) Kauffmann, Zeitschr.48, p.282

(12) Kauffmann, Zeitschr.49, p.125 (13) ibid. p.46; Feist, Wtb.s.v.

(9) leiseins beteken volgens Kauffmann gewoon-weg leer in die sin van profane woorde. (14). Dis egter duidelik dat die betekenis van „onderrig in die dinge aangaande God“ daarin betrokke is, netsoos in Joh.18:19 ens.

(10) In die gebruik van hrains en uhrains in vs.23,40,41,43, blyk reeds die spraakgebruik van die Joodse reinigingswazzkultus en reinheidswette — iets wat uit die aard van die saak in Germaans vreemd was.

(11) waldutli het in vs.22 die betekenis van wondermag. Daarin is n betekenisverenging te sien. (15).

(12) In sommige gevalle skemer dit deur dat n woord tevore reeds in die religieuse taal van die Germane gebruik is, maar nou n nuwe betekenis kry. So is gudja (vs.44) oorspronklik n heidense priester (16). Dis ook nie onmoontlik nie dat weiha gudis (vs.24) n ou Germaanse begrip is wat nuwe gevoelswaarde kry. (17).

Naas hierdie voorbeelde van hoe Ulfilas die germaanse woordeskat aangewend het om Bybelse begrippe weer te gee, moet ons n aantal ander stei waarin die vreemde woord behou is. Hier moet ons neem aggilus (vs.2), Satana (vs.13: hier egter as eienaam gebruik), sabbato (vs.21), swaggason (vs.21) — woorde waarvoor Ulfilas nie n geskikte Germaanse ekwivalent kon vind nie. Die aantal leenwoorde wat hierby gereken kan word, is egter kleiner as by ander ou vertalings. (18).

Soms wissel Ulfilas n leenwoord met n Germaanse woord af. So n voorbeeld het ons in aiwaggeijo (vs.2,14,15) wat aïwissel met wallamereins (1 Kor,1:21 en elders) of mereins (1 Kor.15:14 en elders) . Die vreemde woord is in hierdie geval gehandhaaf omdat dit n spesifieke betekenis het wat nie deur die inheemse

---

(14) Kauffmann, *ibid.*, p.382.

(15) Kauffmann, *ibid.*, p.384.

(16) Vgl. Feist, *Einführung*, p.28.

(17) Kauffmann, *Zeitschr.* 49, p.55.

(18) Vgl. Friedrichsen I, pp.35 vv.; Jellinck, *Geschichte der Got. Sprache*, pp.177 vv.; Kluge, *Paul's Grundriss I*, pp.99 vv.; Gaebeler, *Zeitschr.* 43, pp.1 vv.; van der Meer, *Fremdwörter im Gotischen*, *Neophilol.* 14, pp.286-291.

woord weergegee kan word nie. Wailamereins word gewoonlik gebruik om κηρύγμα mee weer te gee, netsoos ook mereins. Die heilsboodskap, εὐαγγέλιον ⁽¹⁹⁾, is egter heeltemal iets anders as die κηρύγμα, prediking, wat weê die heilsboodskap tot inhoud het, maar ook wyer kan wees. Merjan is gewoonweg preek, en sê nie wat gepreek word nie, en netso kan mereins en selfs wailamereins nie εὐαγγέλιον presies dek nie. (20). Jellinek probeer op klankwettelike gronde bewys dat aiwaggeljo n leenwoord is wat reeds voor die tyd van Ulfilas onder die Gote bekend was. (21). Indien dit so is, is dit nog meer verstaanbaar dat die woord n spesifieke gevoelswaarde sou hê wat nie in wailamereins opgesluit was nie.

n Ander voorbeeld hiervan vind ons in δαιμονιζέσθαι wat soms deur unhulthons haban weergegee word (vs.32) en soms deur daimonarjan (Mt.8:16). Kauffmann meen dat dit geskied omdat Ulfilas rekening hou met n jonger taallaag waarin die Hellenistiese woord goed bekend sou gewees het. (22). Dit is natuurlik heel goed moontlik. Dit is in hierdie verband ook interessant om daarop te let dat Ulfilas die Germaanse woord unhultha anders aanwend as die leenwoord diabaulus. Unhultha (naas unhultho, vroulik) dui in die oud-Germaanse volksgeloof die rondwalende, skadelike geeste van afgestorwenes aan. (Etimologies ~~xxxx~~ hang unhultha nou saam met unhold, onrein.) (23). Ulfilas gebruik nou die woord om die gr. δαίμονες, demone, bese geeste, weer te gee. So kom dit vir die uitdrukking δαίμονιον ἔχειν telkens voor (Vgl. Joh.7:20,8:48,52,10:20 ens.) en unhulthons haban, word ook gebruik (Mk.1:32) vir Ook in vs.34 en 39 vertaal dit τὰ δαιμόνια. Daarteenoor word die vreemde woord behou in die betekenis van die duiwel as spesifieke persoonlikheid, wat vir die Goot natuurlik n

(19)Vgl. Deismann, Light from the Ancient East, pp.366 vv. wat sê dat die woord oorspronklik net n goeie tyding beteken het, en in die sin gebruiklik was in die Ooste. Ook in gr. ondergaan dit dus al n betekenisverandering wanneer dit in die N.T. gebruik word.

(20)Vgl. Kauffmann, Zeitschr.48, pp.197-9; Van der Møer, Neophilol. 14. pp.290-1. (21)Gesch. der Got. Sprache, p.188.

(22)Kaufmann, Zeitschr.48, p.168.

(23)Feist, Einführung, p.26.

vreemde begrip was, vgl. Joh.6:20, 8:44, Lk.4:3, 6:13. (Vgl. ook Satana, vs.13) waar Steeds diabaulus staan. Hier moet ons weer opmerk dat Ulfilas se vertaling soms beslis beter is as die A.V. vgl. Joh.8:48 waar die A.V. δαίμόνιον met „die duiwel” vertaal, terwyl Ulfilas dit korrek weergee met unhultho.(24).

(b) Betekenisverskille tussen got. en gr.

In Mk.1 kom daar ook enkele gevalle voor waar die got. weergawe nie presies ooreenstem met wat daar in die gr. gesê is nie. Dit kan soms die gevolg wees van n mate van interpretasie wat noodwendig in elke vertaling tot uitdrukking kom. Ons noem hier slegs enkele gevalle wat nie reeds elders (bv. onder aspek, casus, ens.)bespreek is nie.

(i) In vs. 28 word bisitands gebruik xix om περίχωρον weer te gee. Bisitands beteken egter bure, terwyl περίχωρον die omgewing aandui.(25) Het Ulfilas geen woord gehad om περίχωρον mee uit te druk nie, of staan bisitands hier onder invloed van Lk.1:58? Die vertaling met bisitands (omwonendes) is egter baie aanskoulik, omdat die gerug tog onder die inwoners van die stad versprei het.

(2) In vs.4 word gesê dat Johannes die doop van bekeering verkondig het du aflagēnai frawaurhte (vir εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν) Aflageins kom net hier voor en is n vreemde weergawe van ἄφεσις, wat gewoonlik met ailet of frilet weergegee word. (Vgl. Lk.1:77, 3:3 ens.) Stolzenburg noem dit n foutiewe vertaling, (26) en Friedrichsen vermoed dat dit kan afkomstig wees van 1 Pet.3:21 waar staan: βαπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀποθέσις ῥύπου (27).

(3) μετανοία word weergegee deur idreiga wat boete beteken.(28). Die gr. dui egter n sinsverandering aan wat nie in die begrip boete ten volle gevat word nie. Dit hang egter saam met die teologiese denkbeelde van Ulfilas se tyd, vgl. die Vulgaat: poenitentia. Eers Luther het weer die ware sin van μετανοία reg begryp.

(24) Vgl. Prof. Pistorius, Die Evangelie van Johannes, p.158.

(25) Vgl. Feist, Wtb., s.v.; Braune, par.115.

(26) Stolzenburg, a.w., p.359.

(27) Friedrichsen I, pp.115 en 231-2.

(28) Vgl. Streitberg, Wdb. s.v.; Kaufmann, Zeitschr.49, p.53.

(4) In vs.11 vind ons die samestelling us-gaggands teenoor gr. ἀναβαίνων . Terwyl gr. die voorstelling van opklim uit die water gee, dui got. ~~dik~~ meer algemeen net die uitgaan uit die water aan.

(5) In vs.33 lees got.: jah so baurgs alle garunnana was at daura, terwyl in gr. staan: καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη ἦν ens. Got. Gebruik die deelwoord van rinnan, hardloop, en die samestelling met ga- maak dit tot saamhardloop? bymekaarhardloop. (29) Die woord dien in Lk.5:15 om συνηρόντο weer te gee. In die got. lê iets meer as in gr. Daar is meer beweging uitgedruk, en selfs iets van die opgewonde saamstroom van mense wat Jesus graag wil sien.

(6) In vs.38 staan qam as weergawe van gr. ἐξελήλυθα (Volgens Prof. Groenewald sien lg. op die koms van Christus uit die hemel.) (30) Die verband gee ons egter die reg om aan te neem dat Christus spreek van sy uitgaan uit Kapernaum. (31). Dis bekend dat die Vaders hierdie woord verstaan het van Christus se koms uit die hemel.. Moontlik het Ulfilas dit ook so opgeneem, en toe nie juis raad geweet met die begrip uit nie. (32) Hy vertaal ἐρχομαι dikwels met qiman (32), en gee hier dus gladnie die p preposisie weer nie.

(7) συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς word in vs. 27 weergegee met sokidedun mith sis misso. In die gr. word n wederkerige handeling uitgedruk. (Hulle het hulleself afgevra). In got. word egter n resiprokale handeling uitgedruk (Hulle het mekaar gevra.) (33).

(8) In vs.27 word ἢ ἔστιν τοῦτο; weergegee met hwa sijai thata ? Volgens Bernhardt het ons hier n potentials (34). Is dit nie moontlik dat ons hier iets het soos die Latynse deliberatiewe konjunktief wat in vraagsinne byna wanhoop uitdruk nie ?

(29) Vgl. vir die kollektiewe betekenis van ga-: Bernhardt, Zeitchr. 2, pp.158 vv.

(30) Markus, p.45: So ook Klostermann, Leitzmanns Handbuch II, t.p.

(31) Vgl. ook Gould in I.C.C., St.Mark, t.p. en Expositors Greek Test. t.p.

(32) Vgl. Friedrichsen I, p.50

(33) Vgl. Stolzenburg, a.w., p.186.

(34) Zeitschr. 8, p.9; Vgl. Eb.par. 308.

(9) In vs.25 dien andbait om ἐπετίμησεν weer te gee. Dis die praet. van andbeitan wat eintlik beteken uitskel bedreig, en afgelei is van beitan, byt. Die uitdrukking in got. is dus veel skerper as die Griekse.

(10) Die uitdrukking thrutsfill habands is moontlik n eie skepping van Ulfilas wat aangewend word om λεπρός mee te vertaal. Dit beteken min of meer: „iemand wat n knoppiesvel het.”(35).

(11) In vs.12 vertaal Ulfilas ἐκβάλλει met u`stauh. Ook in die Vulgaat staan expulit. Sedertdien het die weergawe ingang gevind in byna alle vertalings. So vertaal ook Luther : „Und bald trieb ihn der Geist in die Wüste.” Prof. Groenewald aanvaar die A.V.^{ne} uitdryf en sê dat die Gees Jesus „byna gewelddadig ” uitstoot na die woestyn.(36) βάλλειν se betekenis is egter in die N.T.gr. reeds baie verswak, sodat dit bloot uitlei kan beteken.(37). Ulfilas se vertaling staan hier blykbaar onder invloed van die ou Latynse vertalings, want in vs.43 gee hy ἐξέβαλεν heel tereg weer met u`ssandida.

(12) Die weergawe van καταδιώξει met galaista wairthan in vs.36 laat veel van die snelheid wat daar in die gr. werkwoordvorm opgesluit lê, verlore gaan. καταδιώξει = „to hunt down” (38) en beteken dat hulle oral gesoek het. Die betekenisaktering kom in got., nes in die A.V., nie tot uitdrukking nie. (Vgl. ook Grimm-Thayer se weergawe wat min of meer met die A.V.ooreenkom.)

{ 35 } Vgl. Feist, Einführungsp.27

{ 36 } Markus, p.30.

{ 37 } Blaszk- Debr.par.126,2; Prof. Pistorius, Die Studiekring 1,1,p.21

{ 38 } Moulten, p.116.

P A R A G R A A F V.

WEERGAWE MET AANWENDING VAN STYLMIDDELS.

Dit word ~~seker~~ van n vertaling verwag dat dit die styl van die oorspronklike so na as moontlik moet behou. Ulfilas het, deur sy getroue weergawe van die gr. seker uitstekend hierin geslaag. Tog is daar sekere geleerdes wat beweer dat Ulfilas sekere stylmiddels in sy vertaling aangewend het om dit welluidend te maak en dit aan te pas by die epiese volkskuns van die Germane, om so sy werk beter ingang te laat vind.

So wy Kauffmann in sy reeks artikels „Der Stil der Gotischen Bibel" (1) en Stolzenburg in sy „Uebersetzungstechnik des Wulfila" (2) veel tyd aan die bespreking van dergelike stylmiddels wat Ulfilas sou aangewend het. Ons bespreek hier enkele gevalle wat op Mk.1 van toepassing is:

(a) Alliterasie.

In Mk.1 kom twee duidelike gevalle van alliterasie voor: vs.7: skaldaraip skohe en vs.40 kniwam knussjands (3). Dit sou dan voorbeelde wees van hoe die vertaler aangepas het by die Germaanse volkseie. Daar is ongetwyfeld veel verbeeldingskrag nodig vir so n argument. Dit is nie juis duidelik wat Ulfilas anders kon geskrywe het as skaldaraip skohe nie. Die alliterasie wat daar wel voorkom, kan as toevallig beskou word. Dit is deel van die musikale klank van die taal. Dat dit egter doelbewus deur Ulfilas aangewend sou wees, is -- wat die gevalle van Mk.1 betref -- moeilik om te glo (Vgl. ook die herhaling van ith in milith, haithiwisk, vs.6, ens.)

Van kniwam knussjands beweer Stolzenburg dat die kniwam n invoeging is, spesiaal terwille van die alliterasie.(4). Dit was ook die standpunt van meer as een ondersoeker.(5). Die gedagte was dan dat kniu reeds in knussjan opgesluit lê, en dat dit dus n goeie weergawe van gr. γουνιλιτιν is. Dit is egter onjuis. In knussjan is daar etimologies niks van kniu te vinde nie, en volgens Kogel beteken knussjan net : „Stellung des Bittenden annehmen," en is eintlik: „sich hin und her winden wie es der demütig Bittende zu tun pflegt."(6). In Mk10;17 kom kniwam

(1) Zeitschr.48, pp.7 vv. en 49, pp.11 vv. / (6) Kogel, PBB.7, p.178.

(2) Zeitschr.37, pp.145-93, 352-92.

(3) Vgl. Stolzenburg, a.w., pp.374 vv en Kauffmann, Zeitschr.48, p.170.

(4) a.w., p.372. (5) Vgl. by Streitberg, IF.23, pp.117vv

ewenwel nie by knussjan voor nie, maar Sreitberg beskou dit as n swakker weergawe van die gr. Die kniwam in Mk1:40 kan nie as n invoeging beskou word nie, maar bloot as n noodsaaklike woord om saam met knussjan die gr. $\gamma\omicron\nu\nu\pi\epsilon\tau\epsilon\iota\nu$ weer te gee. (7).

Ook hier is die alliterasie dus bloot toevallig, en ons kan dus niks van Ulfilas se aansluiting by die styl van die ou-Germaanse epiek aflei nie. (8).

(b) „Wiederholung”

Hiervan sê Kauffmann : „Das Stilgesetz der Wiederholung zerlegt sich in die beiden Hauptstücke der Wortwiederholung und der Satz wiederholung.” (9). Die doel van die herhaling sou dan wees om die taal geskik te maak vir liturgiese gebruik. (10). Die voorbeelde wat hy aanhaal, oortuig egter nie. Om n voorbeeld te noem: In MK.3:24-26 sou die woorde jah jabaj, ~~xxx~~ withra sik gadailjada en ni mag standan gedurig herhaal word. (11). Vgl. ons dit egter met die gr., dan besef ons weer dat Ulfilas tog nie anders kon as om die woorde te herhaal nie, aangesien die herhaling tog reeds in gr. voorkom. Ook hier is dus geen voorbeeld te vind van Ulfilas se aanwending van stylmiddels nie.

(c) „Wechsel im Ausdruck.”

Van hierdie sg. stylmiddel maak sowel Kauffmann as Stolzenburg veel. (12). Ook hierin sien Kauffmann n voorbeeld te sien van die aansluiting van Ulfilas by die ou-Germaanse epiek. Stolzenburg verstaan daaronder „die Neigung des Uebersetzers mit dem Ausdruck zu wechseln, dadurch dass er entweder verschiedene Wörter mit einander wechseln lässt, oder verschiedene Satzformen. (13) Dit is beslis te globaal gestel, en Friedrichsen het in n mate reg om sy kritiek skerp te stel : „The inclusion of the last two kinds of „wechsel im Ausdruck” indicates the zesa with which every deviation from the most slavish glossing is pressed into service to illustrate a Gothic „Stileigentheit”; even idiomatic and syntactic necessities are not excluded.” (14).

(7) Streitberg, IF. 23, pp. 118-119.

(8) Vgl. Friedrichsen I, p. 69 vv. wat by ander gevalle tot dieselfde slotsom kom en Kaptejn, a.w. p. 342.

(9) Zeitschr. 48, p. 26. (10) Ibid., pp. 11-18. (11) Ibid. p. 74.

(12) Kauffmann, Zeitschr. 48, pp. 181 vv.; Stolzenburg, Zeitschr. 37, p. 376

(13) Ibid., ald. Vgl. ook Kaptejn, a.w., pp. 343 vv. en 353 vv.

(14) Friedrichsen I, p. 70.

Tog kom daar ook in Mk.1 enkele gevalle voor waar die verta-
 ke
 ler dieselfde gr. woord met verskillende got. woorde vertaal het,
 en die wisseling kan soms miskien verstaan word as n poging wat
 Ulfilas aangewend het om eentonigh~~id~~^{heid} te vermy. Meestal sal
 daar egter wel n mate van betekenisver~~andering~~^{skil} by ~~die~~ die wissel-
 ling betrokke wees.

(a) In vs.16 en 17 word $\alpha\lambda\epsilon\iota\varsigma$ verskillend weergegee deur
fiskjans en nutaas. Blykbaar is dit sinonieme. Dis egter
 nie onmoontlik dat daar vir Ulfilas nog n fyn betekenisverskil
 tussen die twee woorde bestaan het nie. Nuta is afgelei van
niutan en beteken moontlik meer in die algemeen vanger, terwyl
fiskja net van n visser gebruik kan word. Nutaas pas dan ook
 beter as die „vangers" van mense ! (15).

(b) In vs.35 word $\varphi\eta\lambda\theta\omicron\nu$ en $\alpha\eta\lambda\theta\omicron\nu$ deur twee verskillende
 werkwoorde weergegee : usiddja en galaith, terwyl $\eta\lambda\theta\omicron\nu$ in
 vs.29 met ~~gemun~~^{gemun} weergegee word. Ook hier sal die afwisseling
 nie bloot stilisties wees nie, omdat verskil in aspek en beteke-
 nis ter sprake kom.

(c) In Mk.1:22 word $\omega\varsigma$ wat tweekeer voorkom, eers. deur swe
 en daarna deur swaswe weergegee. (16). Die verskil bestaan eg-
 ter reeds in gr. Die eerste $\omega\varsigma$ = asof, die tweede = soos.
 Die eerste stem ooreen met $\kappa\acute{\alpha}\theta\alpha\pi\tau\epsilon$ ea. wat steeds by n werkwoord
 voorkom. Ulfilas het die fyn verskil raakgesien, en in got.
 oorgedra. Stolzenburg self vermoed ook dat die twee got. parti-
 kels vir die Goot nog onder verskillende omstandighede ver-
 skillende waarde gehad het, en dat dit die afwisseling veroorsaak
 het. (17).

(d) $\epsilon\gamma\acute{\sigma}\nu\epsilon\tau\omicron$ word in vs.4 met was, in vs.9 met warth en
 in vs.11 met qam vertaal. Ook hier is die afwisseling die ge-
 volg van die verskil in betekenis wat uit die verband spreek,
 en deur Ulfilas so getrou as hy kom (met uitsondering van vs.4)
 weergegee is. Die derde geval is bv. wesensverskillend van die

(15) Vgl. Feist, Wtb.s.v. Streitberg, Wdb., s.v. Vgl. Stolzenburg,
 a.w., p.378.

(16) Stolzenburg, a.w., p.379.

(17) a.w., p.379.

in vs.9. Eenvormigheid sou baie dodelik wees. (Vgl. egter die Statevertaling wat die Hebreuse ׁוּׁוּ en gr. ἐγένετο deurgaans met „het geschiedde" weergee ! - Vgl. Gen.15:1,15 ens.)

(e) βάλλειν vind begryplikerwyse ook verskillende weergawes in die hoofstuk. In vs.12 heet εἰβάλλει ustauh, in vs. 34 ξέβαλεν uswarp netsoos βάλλοντας in vs.16 weergegee word met wairpandaas, terwyl in vs.43 ξέβαλεν weer ussandida teenoor hom het. Die verskil in weergawe hang saam met die verskil in betekenis, en kan dus ook nie beskou word as deur stilistiese oorwegings geïnspireer nie.

Naas hierdie voorbeelde van afwisseling staan daar egter ook n aantal gevalle waar dieselfde got.woord twee of meer verskillende gr. woorde weergee.

(1) In vs.2 word faura gebruik om sowel πρὸ προσώπου as ἔμπροσθεν weer te gee. In die eerste geval kan dit n vrye χ vertaling heet. Voor u aangesig is n Semitiese b iblisisme wat nog tot vandag toe in vertalings voortleef.

(2) κατασκευάσεις (vs.2) ἑτοιμότητες (vs.3) en καταρτίσεις (vs.19) word deur dieselfde got. ww., manwjan weergegee. Die woorde beteken in gr. nagenoeg presies dieselfde.

(3) In vs.20 en 21 word ἀπηλθον , εἰσπορεύονται en εἰσέλθων weergegee met galeithan (ds.). Dis n voorbeeld van onnoukeurige vertaling.

(4) afletan moet in vs.24 ἔαν weergee, en in vs.20 ἀφίεναι . Vgl. ook vs.34. Daar is feitlik geen verskil in betekenis tussen die twee gr. woorde nie.

(5) Ook σύητείν en ἦητείν beteken nagenoeg dieselfde en kan dus in vs.27 en 37 deur sokjan weergegee word.

(6) gaggan vertaal soms ἄγειν (vs.38), meesal egter ἔρχεσθαι (bv. vs.25,29 ens.)

(7) anabiudan vertaal sowel ἐπιτάσσειν as προστάσσειν (vss.27,44) Daar is geen verskil in betekenis tussen die twee gr. woorde nie.

(8) hwarbon (vs.16) vertaal παράγειν sowel as περιπατεῖν (Mk.11:27, Joh.7:1) Daar is geen betekenisverskil tussen die twee gr. woorde nie. (18).

(18) Vgl. Klostermann in Lietzmanns Handbuch II, p.11. Vir die betekenis van al die gr. woorde hier genoem, vgl. Walter Bauer, Wtb. zum N.T. en Grimm-Thayer, Greek-English Lexicon of the N.T. Vgl. ook Stolzenburg, a.w.p. 382-3 vir dergelyke gevalle.

P A R A G R A A F VI.

WOORDORDE, INVOEGINGE, WEGLATINGE.

(a) Woordorde.

Oor die ooreenstemming van die got. woordorde met die van die gr. teks is daar veel geskryf. n Goeie opsomming van al die standpunte vind ons by Stolzenburg. (1). Daaroor stem almal ten minste saam, dat die got. vertaling die gr. so na as moontlik volg. Friedrichsen kom tot die gevolgtrekking : „We may say, then, that the Gothic translator has followed the principle of verbum de verbo up to a point beyond which complete symmetry would become intolerable and the resulting translation unintelligible." Hy sluit by Kauffmann aan wat sê dat die Got. Bybel „ohne die Quellen unverständlich " is.(2).

In Mk.1 vind ons voldoende grond om die persone, gelyk te gee. Afgesien van die lidwoord wat in gr. heelwat meer as in got. voorkom, hou die got. deurgaans aan die gr. woordorde. Soms is die gedagte onweerstaanbaar dat die got. taaleie deur n noukeurige navolging geweld aangedoen word. Dit is bv. die geval waar $\tau\acute{\iota} \eta\mu\acute{\iota}\nu \kappa\alpha\iota \sigma\acute{o}\iota$; n etso letterlik weergegee word : hwa uns jah thus (vs.24.) Die ooreenstemming met gr. laat bv. in vs.29 n sinsbou ontstaan wat in got. lopp voorkom : qemun in garda Seimonis jah Andraias mith Iakobau jah Iohannen. Vir ons taalgevoel moet Iakobau jah Iohannen net na qemun staan (vgl. A.V. en vertaling van Canisius). Dat Ulfilas egter met die woordorde soos hy dit nou het, die got. taaleie verkrag het, kan ons allermins sê. Ook baie moderne vertalings volg die gr. woordorde presies na (vgl. Statevertaling, Lutherse vertaling, vertaling van prof. Brouwer en die nuwe vertaling van die Nederlandse Bybelgenootskap).

in hoeverre

Om aan te toon ~~dat~~ Ulfilas die gr. woordorde probeer volg het, kan os die volgende noem:

---

(1) Zeitschr.37, pp.145 vv.; Vgl. verder Koppitz, Zeitschr.32, pp. 433 vv.; Streitberg, Eb. par.284 en Friedrichsen I, pp.15 vv.
 (2) Friedrichsen I, pp.16 en 17; Vgl. Kauffmann, Zeitschr.14, pp. 9,10.

(1) ⁹¹ ὅτι voor die direkte rede word steeds deur Ulfilas weer-
 dat
 gegee met thatei, sonder die direkte rede daarna in die indirekte
 rede verander word, soos ons moderne taalgevoel vereis (vgl. vs. 37
 40 ens.)

(2) In vs. 13 lees die gr. καὶ ἦν ἐν τῇ ἑρήμεῦ ἡμέρας
τεσσαράκοντα wat in got. weergegee word met:
jah was in thizai anthidai dage fidwor tiguns. Die gr. akk.
 van tydsduur word hier vervang met die got. partitiwe gen. Vol-
 gens Koppitz, (3) kom dit uiters selde voor dat die partitiwe
 gen. soos hier ~~ix~~ voor die telwoord staan. Ons kan aanneem dat
 Ulfilas die gen. hier vooraan gestel het om aan te pas by die gr.
 woordorde. Weer kan ons nie sê dat hy daarmee die got. taaleie
 verkrag hæe. In Middelnederlands is die volgorde bv. gewoon:
der jare tiene, der name twee, ens. (4).

(3) In vs. 9 vind ons die parataktiese konstruksie : jah
warth in jainam dagam, gam Iesus, wat presies met gr. ooreenstem.
 Die noukeurige navolging van die gr. het ongetwyfeld die konstruk-
 sie hier veroorsaak. Ewenwel, die paratakse op sigself is nie
 ongoties nie. In idg. was dit baie gewoon, (5) en van daar is
 dit oorgedra op die dogtertale.

Van al hierdie gevalle kan ons dus sê dat die aansluiting
 by die gr. woordorde doelbewus is, maar nie juis in stryd met die
 got. taaleie nie. (6).

Die vraag is nou net : is so n groot mate van ooreenstemming
 by n Bybelvertaling nie iets natuurliks nie ? n Vergelyking van
 die ses Nederlandse vertalings ~~xxx~~ (7) met die gr. N.T. sal ons
 baie gou onder die indruk daarvan bring. Ons het hoërop gespreek
 van die woordorde van Mk. 1:29. Vier van die ses vertalings
 bied presies dieselfde woordorde as gr. en got., en die vyfde
 volg dit met n klein omskrywing. Waarom moet die groot mate van
 ooreenstemming met die gr. by Ulfilas se vertaling nou juis op
 die spits gedryf word ? Dat Ulfilas die beginsel van ooreenstemmin

(3) Zeitschr. 32, p. 458.

(4) Vgl. Le Roux en Le Roux, Middelnedl. Gramm. par. 313.

(5) Brugmann, Vergleichende Grammatik, par. 888 en Ed. Schwyzer II, pp.
 6 31-634.

(6) Vgl. Kaptejn, a.w., pp. 284 vv. en Gering. Zeitschr. II, pp. 1-3.

(7) Uitgegee deur Brandt en Seun, Amsterdam 1950.

in woordorde so streng vasgehou het, moet ook verklaar word uit die opvatting van sy tyd. Wie nugter die Vulgaat langs die gr. teks lê en alles vergelyk, sal nie meer met soveel verontwaardiging oor die groot ooreenstemming in woordorde by die gr. teks en got. vertaling spreek nie. T.o.v. die woordorde volg die ∇ Vulgaat die gr. seker netso noukeurig of noukeuriger as Ulfilas. Al staan Latyn dan ook nader aan gr. as wat die geval met got. is, kan dit nie as vreemd beskou word dat Ulfilas in die vierde eeu alles in sy vermoë gedoen het om so na as moontlik by die "ipsissima verba" te bly nie.

Ons moet ook onthou dat Ulfilas eintlik van got. n skryftaal moes maak, en dat hy daarby die gr. in gedagte gehou het. Ons kan dus sê dat die gr. die got. woordorde geweldig beïnvloed het, maar nie dat hier eenvoudig gr. geskryf is met Germaanse woorde nie.(8). In baie gevalle het dit vir got. eenvoudig nie veel verskil gemaak of twee woorde nou juis só om en nie anders om staan nie. In sulke gevalle verkies Ulfilas dan natuurlik ~~in~~ die volgorde wat by gr. aansluit.

In Mk.I is daar tog n aantal gevalle waar verskil in woordorde tussen got. en gr. voorkom.

(1) n Klein verskil word daardeur te weeg gebring dat Ulfilas $\delta\epsilon$ meermale met ith weergee. Terwyl ith die tweede plek in die sin of sinsdele inneem, staan ith altyd eerste, vgl. vs.8,14, 11,45. So staan ook unte in vs.22 voorop en nie in die tweede posisie soos $\delta\epsilon$ nie. Ook in vs.8 het got. aththan ik vir gr. $\epsilon\gamma\omega \mu\epsilon\nu$.

(2) jains staan steeds voor die s.nw. waarop dit betrekking het, selfs teen die gr. voorbeeld, bv. Mk.1:9.(9).

(3) In vs.19 is die posisie van die bywoord anders as die van $\epsilon\kappa\sigma\iota\theta\epsilon\nu$. In got. staan die bywoord, anders as in gr., gewoonlik voor die s.nw. waarop dit betrekking het.(10). Frants

---

(8) Vgl. Friedrichsen, I, p.17.

(9) Vgl. Koppitz, a.w., p.443.

(10) Koppitz, a.w., pp.460-1; Stolzenburg, a.w., p.182.

bewys in hierdie geval dat die bywoord ook na die ww. kan staan, veral natuurlik waar daar twee bywoorde voorkom soos hier.

(4) In vs.27 staan so laisine so niujo vir die gr. ἡ διδα-
 χὴ ἡ καινὴ αὐτῆ . Die eerste so het so n sterk demonstra-
 tiewe krag dat dit die demon stratief wat by gr. agter die b.nw.
 staan, in hom verenig, en voor die s.nw. bly staan.

(5) In vs.42 staan die subjek van die sin in got. heel
 voorop (thrutsfill) terwyl dit in gr. (λέπρα) heel agter
 staan. Streitberg vermoed dat ons hier ~~die~~ navolging van die
 volgorde in Lk.15:13 het. Die woordorde kom ook so voor in cC.
 (die Ephraemi rescriptus) (11).

(6) Die negasie speel ook n rol in die woordorde te wysig.
 So word die gr. dubbele negatief in vs.44 deur n enkele negatief
 in got. weergegee (12). In vs.45 word die woordorde ook gewysig
 deurdar die negatief in got. die neiging vertoon om so na as
 moontlik aan die ww,. te staan.(13).

(7) In vs.23 staan die adjektiewiese attribuut anders as in
 gr. voor die woord wa rop dit slaan : ἐν πνεύματι ἀκα-
 θαρτῶ - in unhrainjama ahain (14).

Ook deur die omskrywinge word die woordorde in mindere of
 meerdere mate gewysig.

Ons laat hier buite rekening die soort omskry-
 wings wat bv. by die weergawe van sekere werkwoords-
 vorms noodsaaklik is. Daaroor is vroeër reeds ge-
 handel. In wat ons hier „omskrywings“ noem, is daar
 dikwels net een woord ingevoeg, ens., sodat die ge-
 valle wat hier behandel word op die woordorde soms
 dieselfde wysigende effek het as die invoeginge of
 weglatings. Die gevalle wat daaronder ressorteer,
 word nie hier behandel nie.

(1) In vs. 14 word n infinitief voorafgegaan deur n pre-
 posisie deur Ulfilas weergegee met n temporale bysin : ^εμὲν
 δὲ τὸ παραδοθῆναι Ἰωάννην -
 -- ith afqr thatei atgibans warth Iohannes.(15).

(11) G.B., t.p., Vgl. Stolzenburg, a.w., p.179.

(12) Kopitz, a.w., p.24; Stolzenburg, a.w., p.192. Behaghel,
 Deutsche Syntax II, p r.565 en p.68 vv.

(13) Vgl. Stolzenburg, a.w.p.132.

(14) Ibid., p.367.

(15) Vgl. Stolzenburg, a.w., p.175.

(2) Die abs. gen. van vs.42 word in got. omskryf deur n temporale bysin : jah bitha qath thata Iesus (Ἰησοῦτος αὐ- τού) Die weergawe van die gen. abs. geskied in got. op baie maniere. Oor die weergawe met die dat. abs. is vroeër reeds die gespreek. In vs.42 het ons egte Germaanse manier van omskrywing. (16).

(3) Samegestelde sowel as onsamegestelde werkwoorde van gr. moet dikwels deur got. omskryf word: vs.11: ἔδοκεῖν -waila galeikan; vs.32 δαιμονιζόμενος unhulthons habands ; vs.30: πυρέσσουσα : in brinnon; vs.42: Σκαθαρίσθη : brains warth; vs.22 ἔκπληττεσθαι : usfilma wairthan; vs.36: καταδιῶξαι : galaista wairthan; Netso word λεπρός , vs.40, met thruttsfill habands omskryf (17).

Wat die omskrywing van καταδιῶξαι met galaista wairthan betref, kan ons net opmerk dat Ulfilas die omskrywing miskien gebruik het omdat hy nie n woord gehad het vir volgin hierdie betekenis nie. Laistjan afgr het heeltemal n ander betekenis, en dis blykbaar al begrip van volg wat in die evangelies voorkom.(18).

(4) προβάς word in vs.19 met ingaggands framis omskryf.(19)

(5) In vs.21 word ἐν τοῖς σάββαθιν weergegee met sabbato daga. Netsoos in Nederlands en Afrikaans is die daga dus bygevoeg. Dit kan natuurlik ook weggelaat word, vgl. Joh.9:14, Mk.2:27 ens. Volgens Streitberg (20) staan sabbato alleen vir nominatief en datief, en met die byvoeging van dags (onafhanklik van gr.) kom dit voor in die genitief en datief enkelvoud en datief meervoud. Die omskrywing was veral nuttig waar naamvalle aangedui moes word -- iets wat dikwels nie met die leenwoord gedoen word nie. Tog kom daar ook buigingsvorme voor : sabbataus (gen.), sabbate (gen.plur.) ens.(21)

(16) Ibid. a.w., pp.178-9. Vgl. ook Gering, a.w., p.395.

(17) Vgl. vir die verskillende gevalle: Koppitz, a.w., pp.458 vv.; Gering, a.w., pp.302 vv.; Grimm, D.G.IV, p.590.

(18) Vgl. Streitberg, Wdb., sub voce.

(19) Vgl. Koppitz, a.w., pp.460-1; Bernhardt, Vulfila, t.p.

(20) Wdb., s.v.

(21) Vgl. verder Kauffmann, Zeitschr.48, p.178; Graebener, Zeitschr. 43, p.73.

Die omskrywings soos unhulthon habands het waarskynlik as tipe gedien vir n uitdrukking soos υβιλ habands (vs.34) wat origins n gevaarlike ooreenkoms met die gr. κακῶς ἐχούει verraai.

(b) Invoeginge.

Die invoeginge kan drieërlei oorsprong hê : (i) hulle kan van Ulfilas self afkomstig wees; (ii) hulle kan veroorsaak wees deur die parallele; (iii) hulle kan teruggaan op die ou Latynse vertalings.

(i) Die volgende invoeginge kan moontlik van Ulfilas self afkomstig wees:

(1) In vs.17 en 24 word die persoonlike vnw. ingevoeg.(22). In vs.7 moontlik om die kontras tussen sa afar mis en ik te beklemtoon.

(2) In vs.12 word sai ingevoeg. Dit gebeur meermale, vgl. Joh. 7:48 en Mk.10;33. Sai vestig die aandag op wat onmiddellik daarna meegedeel word.(23).

(3) In vs.25 is ἐξ ἐλθῶν ἐξ weergegee deur usgagg ut us. Ut is skynbaar n toutologiese toevoeging. Dis n trek van die got. taaleie wat homself opdring selfs aan n „akkurate" vertaler soos Ulfilas. (Vgl. Afr.: hy gaan uit die huis uit.)

(4) In vs.42 is thata en Iesus ingevoeg in die temporale bysin wat die gr. gen. abs. weergee. Volgens Stolzenburg word die naam Jesus dikwels ingevoeg, vgl. Mk.4:1.(24) Streitberg meen dat dit in die Codex Argenteus verwar is met is. (Die afkorting vir Jesus is IS.) Uppström oordeel egter anders.(25).

(5) In vs.44 word ei ingevoeg. Volgens Klinghardt geskied dit om δ n asyndeton te vermy, en is dus bloot kopulatief.(26).

Dit lyk egter aanneemliker om dit te neem in die betekenis van ει in n doelsin. Die Optatief qithais wat steeds na ei in sulke doelsinne staan, het hier miskien die invoeging in die

---

((22)Vgl. Stolzenburg, a.w., p.185.

((23)Vgl. Koppitz, a.w., p.45: Bernhardt, Vulfilas, t.p.; Uppström, Codex Argenteus, t.p.

((24)a.w., p.371.

((25)Vgl. G.B., t.p. en Codex Argenteus, t.p.

((26) Zeitschr.8, p.156.

hand gewerk. (27)

(6) Die invoeging van du (bv.vs.44) waar net gr. dat. staan, is eg-Germaans.(28).

Ons mag miskien aanneem dat ons in hierdie tipe invoeging die spore kan sien van die Germaanse taaleie wat meer onbewus as bewus deurgedring het selfs tenspyte van die beperkinge wat ~~maximale~~ n vertaling wat so letterlik as Ulfilas sñ is, gestel het.

(ii) Invoeginge wat onder invloed van die parallelle gemaak is, kan ðf van Ulfilas self afkomstig wees, en toon dan ~~in~~ n sekere mate van vryheid t.o.v. die teks voor hom, (Friedrichsen praat van „the translator's sensitiveness to contextual suggestion or implication (29), ðf dit kan van latere afskrywers afkomstig wees. Is die laaste die geval, dan verhoog dit die mate van navolging van die gr. deur die oorspronklike vertaler. In Mk.I vind ons ^{net} twee gevalle : die sa van vs.7 waarvoor vroeër reeds gesprek is, en sildaleikjandats in vs.27, moontlik onder invloed van Mt.9:33. In albei die gevalle is dit egter ook goed moontlik dat die invoeginge ontstaan het sonder die invloed van die parallelle.(30).

(iii) Die invoeginge wat teruggaan op ou Latynse vertalings is waarskynlik die volgende : (a) gudis ^{un} ~~masaris~~ in vs.3 vir αὐτοῦ (31). (Stolzenburg noem ook Esaiin profetatu van vs.2 n invoeging onder invloed van Latynse vertalings, maar Streitberg noem n hele aantal gr. manuskripte wat die lesing bevat, en neem dit ook in sy Vorlage op. (32)).

(b) In vs.25 word ahma unhrainja as vokatief bygevoeg. Dit kom ook voor in die Itala en die Vulgaat (Moontlik uit Mk.5:8 oorgedra.)

(27) Vgl. Streitberg, Wdb., sub voce, ;Eb.par.344,1.

(28) ~~Zeitschr. f. d. N. T. 13, p. 156~~ Bernhardt, Zeitschr.13,p.6.

(29) Friedrichsen, II,p.131, vgl.ook pp.241 vv.

(30) Vgl. Streitberg, G.B., t.p. en inleiding, p.XLVI; Ook Uppström, Codex Argenteus, t.p., en Bernhardt, Vulfila, t.p. en Kieckers-Dorpat, Chrestomathie, t.p.

(31) Vgl. G.B., t.p.

(32) Stolzenburg, a.w., p.389.

(c) In vs.41 is seina na handu ingevoeg, soos ook in n hele aantal ou Latynse handskrifte.(33). In elk geval is dit n soort invoeging wat maklik gemaak kan word.

Soms kan ons aanneem dat die invoeging uit Latyn oorgeneem is omdat die beter by got. aangepas het as die gr. lesing, bv.

(d) laisida ins vir ἐπίδασκεν (vs.21). Volgensⁿ Streitberg kon dit ook in got. ontstaan het onder invloed van die volgende vers waar beslis van sekere persone sprake is.(34)

(e) κωμόπολεις word in vs.38 weergegee met haimon jah baurgin. Dis heelwaarskynlik n verkeerde ontbinding van die samestelling κωμόπολεις, ingevoeg onder die invloed van die Itala en Vulgaat.(35). Tog bestaan die moontlikheid dat Ulfilas nie n goeie got. woord gehad het om κωμόπολεις (Mäktflecken (26)) mee weer te gee nie, en toe by die Latyn aangesluit het, wat egter n totale ander betekenis gee.

(c) Weglatinge:

Ook hier sal ~~were~~ verskillende invloede ingewerk het.

(i) In vs.13 word ἕκει weggelaat in die vertaling. Dit geskied ook by die Itala, Vulgaat en selfs by die Codex Bezae.(37). Streitberg laat dit gevolglik uit die Vorlage weg. Dis goed moontlik dat dit nie in die Vorlage gestaan het nie, want Ulfilas stel die lidwoord thizai daar om terug te verwys na authida in vs.12 (vgl. hoër op.)

(ii) Die volgende voorbeelde kan byna nie weglatinge heet nie, omdat hulle suiwer got. taalgebruik weerspieël, ~~in~~ waarin die buitendien die sin van gr. volkome uitgedruk word, al is die konstruksies nie identies met die van gr. nie : In vs.40 word αὐτὸν weggelaat in die weergawe van γονυπισταῶν αὐτὸν met kniwam knussjands. Vgl.Mk.10:17 (38).

(33)Vgl. Stolzenburg,ald.,G.B.,t.p. en Kieckers-Dorpat,Chrestomathie,t.p.

(34)Vgl. G.B.,t.p. en Kieckers-Dorpat, Chrestomathie,t.p.

(35)Stolzenburg, s.w.,p.389; G.B.,t.p.

(36)Strack-Billerbeck,Kommentar II pp.3-4.

(37) Vgl. G.B., t.p.

(38)Vgl. Streitberg, Wdb.,s.v.

2) In verskillende konstruksies waar gr. n begrip herhaal deur samegestelde ww. + voorsetsel, druk got. die begrip **n**et eenkeer uit : vs.21 : ΣΙΣΣΠΟΡΕΥΟΝΤΑΙ ἕς : galithun in.
vs.20 : ἀπὴλθον ὀπίω : galithun afor.
vs.16 : παράγων Παρα : hwarbonds faur.

3) Miskien kan ons hier ook die geval van vs. 35 noem, waar een got. woord uhtwon die gr.. ἔννευχον λίαν weergee.(39). Dit kan as vrye vertaling geld (vgl. A.V.: nog diep in die nag). Uhtwon = mōreskemering.(40).

---

(39) Vgl. Stolzenburg, a.w.,p.357.
(40) Feist, Einführung,p.26.

BESLUIT.

(1) In sy weergawe van spesifiek-gr. eienaardighede vertoon Ulfilas n deeglike begrip van die materiaal wat hy moes weergee, en n sterk mate van selfstandigheid by die oorbring van die sin daarvan in got. Eerbied vir die teks bring soms mee dat hy nie die juiste betekenis in got. kan weergee nie, omdat hy nie wou omskryf nie. In sulke gevalle sluit hy so na as moontlik by gr. aan.

(2) In die Casus toon Ulfilas n groot mate van ^{on-}afhanklikheid van die gr. teks. Dit kom ook uit in sekere grammatikale verskille tussen gr. en got. wat meestal sintaktiese verskille meebring.

(3) Ook in sy woord keuse toon Ulfilas n selfstandigheid, wat veral daarin uitkom dat hy versover moontlik by die Germaanse woord hou. Leenwoorde is beperk in aantal, en voldoen in die reël aan die voorwaarde dat hulle net aanvaar word waar daar geen Germaanse woord kan dien om die bepaalde begrip weer te gee nie. Die betekenisverskille wat tussen gr. en got. aangetoon kon word, kom soms op uit die verskil in woordeskat tussen gr. en got., en is soms miskien die vrug van Ulfilas se teologiese denkbeelde (bv. idreiga). In die meeste gevalle verteenwoordig dergelike verskille n weergawe wat tekenagtiger is as die gr.

(4) Al kan ons nie op grond van Mk.1 die beskouinge van Kauffmann, Stolzenburg e.a. t.o.v. die sg. „stylmiddels” onderskryf nie, toon sy woord keuse n verfyndheid van smaak en n oor vir die natuurlike musikaliteit van die taal. (Vgl. bv. die herhaling van us in vs.10)

(5) In elk geval het dit Ulfilas om één ding gegaan : hy wou die sin van die oorspronklike weergee, soos ook blyk uit die bestudering van die sg. „Ausdruck im Wechsel” in Mk.I, en sommige gevalle van omskrywing, invoeginge en weglatinge.

(6) Nogtans is dit nie te ontken nie dat Ulfilas doelbewus baie nou by die Vorlage aangesluit het, soos blyk uit sy woordorde en die weergawe van sekere idiomatiese uitdrukkings.

(7) Ook die invloed van die ou Latynse vertalings is nie te ontken nie, alhoewel dit nie van soveel belang is as wat soms voorgegee word nie.

(8) Ook het ons sommige gevalle aangetoon ~~waat~~ Ulfilas se weergawe van die oorspronklike nie geslaag is nie, om welke rede dan ook. Sulke gevalle is egter gering in aantal.

Samevattend kan ons dan sê dat Ulfilas se vertaling van Markus een, beskou teen die agtergrond van die tyd ^{waarin} en omstandighede waaronder dit ontstaan het, verdienstelik is, omdat dit die sin van die gr. teks so na as moontlik weergee, en duidelike trekke vertoon dat die got. taaleie, op enkele uitsonderings na, tot sy reg kom.

BIBLIOGRAFIE.

Die afkorting waaronder die werk aangehaal is, staan agteraan tussen hakies.

1) OOR GOTIES.

- (1) Beer, A .... Beiträge zur Gotischen Grammatik I, gawisan, PBB.43, pp.446-469.
- (2) Beer, A .... Gab es einen Gotischen nominativus absolutus ? PBB.37, pp.169-171.
- (3) Behaghel, O ... Deutsche Syntax I-IV, Heidelberg, 1932.
- (4) Bernhardt, E..Vulfila oder die Gotische Bibel, (Halle, 1875.) (Vulfila)
- (5) Bernhardt, E ..Die Gotische Bibel des Vulfila. Halle, 1884. (Glossarium agterin word aangehaal as gloss.)
- (6) Bernhardt, E .. Die Partikel ga- als Hilfsmittel bei der Got. Conjugation (Zeitschr.2,158-66.)
- (7) Bernhardt, E ..Ueber den gen partit. nach transitiven verben im Got. (Zeitschr.2,292-4.)
- (8) Bernhardt, E..Der Gotische Optativ (Zeitschr.8,1-38)
- (9) Bernhardt, E ..Zur Gotischen Syntax (Zeitschr.9,383 vv.)
- (10) Bernhardt, E ..Zur Gotischen Casuslehre (Zeitschr.13,1-20)
- (11) Bernhardt, E ..Resensie, Mourek : Ueber den Einfluss der Hauptsatzes auf den Modus des Nebensatzes im Gotischen (Zeitschr.38,130-138.)
- (12) Bernhard, O ..Resensie, Schirmer : Ueber den Gebrauch des Optativs im Got.(Zeitschr.6,485.)
- (13) Bernhard, O ..Resensie, Lücke : Absolute Participia im Got. usw. (Zeitschr.8,352 vv.)
- (14) Braune, W ...Gotische Grammatik, 8 Halle, 1912.(Braune.)
- (15) Brugmann, K ..Kurze vergleichende Grammatik der Indogermanischen Sprachen, Strassburg, 1904.
- (16) Delbrück, B ..Der Germanische Optativ im Satzgefüge (PBB.29, 201 vv.)
- (17) Delbrück, B ..Beiträge zur germanischen Syntax (PBB.35,355vv)
- (18) Delbrück, B..Das Schwache Adjectivum und der Artikel im Germanischen (IF?26,187 vv.)
- (19) Delbrück, B ..Zur Stellung des Verbuns im Gotischen und Altisländischen (PBB.35,359.)
- (20) Erdmann, O .. Resensie, Burckhardt : Der Got. Conjunctiv usw. (Zeitschr.4,455 vv.)
- (21) Erdmann, O ... Resensie, Köhler : Der syntaktische Gebrauch des Optativs im Got.(Zeitschr.5,212)
- (22) Feist, S .... Einführung in das Gotische, Berlin-Leipzig, 1922. (Einführung.)
- (23) Feist, S ....Vergleichendes Wörterbuch der Gotischen Sprache Leiden, 1936 (Wtb.)
- (24) Friedrichsen, G ..The Gothic Version of the Epistles, London, 1926 (Friedrichsen I)
- (25) Friedrichsen, G.. The Gothic Version of the Epistles, London, 1939 (Friedrichsen II.)
- (26) Gaebeler, K ..Die griechischen Bestandteile der got. Bibel (Zeitschr.43,1 vv.)
- (27) Gering, H ...Ueber den syntaktischen gebrauch der Participia im Got.(Zeitschr.5,294 vv.,393 vv.)
- (28) Gering, H ..Zwei Parallelstellen aus Vulfila und Tatian (Zeitschr.6,1-3.)
- (29) Grimm, J ...Deutsche Grammatik IV (Syntax des einfachen Satzes), Göttingen, 1837. Die uitgawe van 1898 nie beskikbaar nie.(D.G.IV.)
- (30) Helten, W. Van ...Gab es einen Gotischen Nominativus absolutus ? (PBB.35,310 vv.)
- (31) Heyne-Wrede ..F.L.Stamm's Ulfilas (10) Paderborn, 1903 (Ulfilas)
- (32) Hirt, H ...Geschichte der Deutschen Sprache (2), München, 1925.

- (33) Jellinck, M .. Geschichte der Gotischen Sprache (Grundriss Germ Philol.) Berlin-Leipzig, 1926.
- (34) Kauffmann, F .. Beiträge zur Quellenkritik der Gotischen Bibelübersetzung, (Zeitschr. 29, 306; 30, 145; 31, 178; 32, 305; 35, 433.)
- (35) Kaptejn, J .... Uebersetzungstechnik der Gotischen Bibel in den Paulinischen Briefen, (IF. 29, 260 vv.) (Kaptejn.)
- (36) Kauffmann, F .. Der Stil der Gotischen Bibel (Zeitschr. 48, 7 vv.; 49, 11-57.)
- (37) Kieckers, E ... Handbuch der Vergleichenden Gotischen Grammatik, München, 1926 (Kieckers.)
- (38) Kieckers, Dörpat .. Chrestomathie nebst Glossar. zur Vergl. Got. Gramm., München, 1928 (Chrestomathie.)
- (39) Klinghardt, H .. Die Syntax der Got. Partikel ei (Zeitschr. 8, 127-180; 289 vv.)
- (40) Kluge, F .... Geschichte der Gotischen Sprache, (Pauls Grundriss I, 497 vv) Strassburg, 1901.
- (41) Kluge, F ..... Die Elemente des Gotischen (Grundriss Germ. Philol.) Strassburg, 1911.
- (42) Kogel ... Germanische Dentalverbindungen (PBB. 7, 171 vv.)
- (43) Koppitz, A .... Gotische Wortstellung, (Zeitschr. 32, 433 vv. en 33, 7-45.)
- (44) Lenk, R ... Die Syntax des Skeireins (PBB. 36, p. 237 vv.)
- (45) Lindroth, H ... Zur Lehre von den Actionsarten, (PBB. 31, pp. 239 vv.)
- (46) Meer, M. van der .Gotische Casussyntaxis, I, Leiden, 1901. (Got. Cas.)
- (47) Meer M. van der .Gotische Casussyntaxis II.
- (48) Meer, M. van der .Der Gotische Acc.c. Inf. in Subjectsätzen und nach swaei und swe, (PBB. 39, 201.)
- (49) Meer, M. van der .Gotische Ortsgenitive, (Neophilologus I, pp. 263-6.)
- (50) Meer, M. van der, Fremdwörter im Gotischen (Neophilol. 14, 286-291.)
- (51) Mensing, O .... Resensie, H. Winkler: Germanische Casussyntax I (Zeitschr. 30, 548.)
- (52) Pollak, W ..... Studien zum Germanischen Verbum, I über Actionsarten (PBB. 44, 353 vv.)
- (53) Reiss, H .... Resensie; van der Meer, Got. Cas. I. (Zeitschr. 35, 120 vv.)
- (54) Sarauw, C ..... Syntaktisches (Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung, 38, 145 vv.)
- (55) Stamm, F. L. .. Vorschule zum Ulfila, Paderborn. 1851.
- (56) Streitberg, W .. Die Gotische Bibel, Erster Teil (G.B.), Zweiter Teil (Wdb.) (2)? Heidelberg, 1919.
- (57) Streitberg, W .. Gotisches Elementarbuch (5 en 6) Heidelberg, 1920. (Eh.)
- (58) Streitberg, W .. Urgermanische Grammatik, Heidelberg, 1896.
- (59) Streitberg, W. .. Perfektive und imperfektive Aktionsart im Germanischen, (PBB. 15, 70-177.)
- (60) Streitberg, W. .. Gotisch (IF. 23, 117 vv.)
- (61) Streitberg, W. .. Resensie, Delbrück : Vergleichende Syntax der idg. Sprachen II (IF. Anz. 11, 56 vv.)
- (62) Streitberg, W. .. Zum Gotischen Perfektiv (IF. 21, 193-96.)
- (63) Stolzenburg, H. .. Die Uebersetzungstechnik des Wulfila (Zeitschr. (Stolzenburg.)/ 37, pp. 145-93; 352 vv.)
- (64) Tobler, L ..... Konjunktionen mit mehrfacher Bedeutung (~~Zeitschr.~~ PBB. 5, 358 vv.)
- (65) Trautmann, R ... Zur Gotischen Bibelübersetzung, (Zeitschr. 37, 253 vv.)
- (66) Uppström, A .. Codex Argenteus sive Sacrorum Evangelicorum Versionis Gothicae Fragmenta, Upsala, 1854.
- (67) Wright, J ..... Grammar of the Gothic Language, Oxford 1946. (Wright.)

- 2) OOOR GRIEKSKS. 1937.
- (1) Bauer, W ..... Wörterbuch zum Neuen Testament (3) Berlin
- (2) Blaszk-Debrunner . Grammatik der neutestamentlichen Griechisch (7) ,Göttingen, 1943 (Blasz-Debr.)
- (3) Bruce, A .... The Synoptic Gospels (Expositor's Greek Testament) Grand Rapids.
- (4) Brugmann, K .... Griechische Grammatik (4) bewerk deur A.Thumb, München, 1913. (Handbuch der Kl. Altertumswiss. II, 1) (G.G.) 1941.
- (5) Chamberlain, W .. An Exegetical Grammar of the N.T., New York
- (6) Dana and Mantey .. A Manual Grammar of the Greek N.T., New York, 1950 (Dana-Mantey.)
- (7) Deissmann, A .... Light from the Ancient East, New York, 1927.
- (8) Goodwin, W .... Syntax of the Moods and Tenses of the Greek Verb, London, 1929.
- (9) Groenewald, E.P. Markus, Pretoria, 1948.
- (10) Grosheide, F. Prof. Dr. A.T. Robertson's Beknopte Grammatika op het Griekse N.T. Kampen, 1912.
- (11) Gould, E ..... The Gospel according to St. Mark (Intern. Crit. Comm.) Edinburgh, (8) 1948.
- (12) Klostermann, E.. Markus, (Handbuch Zum N.T. herausgeb. von H.Lietzmann II) Tübingen, 1919.
- (13) Michaelis, W ... Uebersetzungen, Konkordanzen und Konkordante Uebersetzung des N.T., Basel, 1947.
- (14) Moulten, J..... A Grammar of New Testament Greek I, Prolegomena, (3) Edinburgh, 1949. (Moulten.)
- (15) Moulten, W and Geden, A ... A Concordance to the Greek New Testament (3) Edinburgh, 1950 .
- (16) Nestle, E. .... Greek New Testament (16), New York, Onge-dat.
- (17) Nida, E ..... Bible Translating, New York, 1947.
- (18) Het Nieuwe Testament in Zes Nederlandse Vertalingen, Brandt en Zoon, Amsterdam, 1950.
- (19) Pistorius, P.V. ... Die Evangelie van Johannes I, Pretoria, 1947.
- (20) Pistorius, P.V. .. Enkele opmerkings oor Prof. A.S. Geysers artikel oor die Vertaling van die Evangelie volgens Markus, Die Studiekring, 1, 1, pp. 21 vv.
- (21) Radermacher, L .... Neutestamentliche Grammatik (Handb. z. N.T. herausgegeben von H.Lietzmann I) Tübingen 1925.
- (22) Sands, P. .... Literary Genius of the N.T. Oxford, 1932.
- (23) Schlatter, A ..... Markus, der Evangelist für die Griechen, Stuttgart, 1935.
- (24) Schwyzer, E ..... Griechische Grammatik (Handbuch der kl. Altertumswiss. II, 2) München 19
- (25) Smyth, H ..... A Greek Grammar for Colleges, New York, 1920.
- (26) Stier und Theile Das Neue Testament, Polyglotten-Bibel 4 (5), Biesefeld und Leipzig, 1875.
- (27) Strack-Billerbeck .. Kommentar zum N.T. aus Talmud und Midrasch München, 1924.
- (28) Thayer, J.H. .... Grimm's Wilke's Clavis Novi Testamenti, ver-taal en verwerk tot: A Greek-English Lexicon of the N.T., Edinburgh. 1890 (Grimm's Thayer)
- (29) Winer, G ..... A Grammar of the N.T. Diction, Vertaal deur E. Masson, Ediburgh, 1861 (Winer, I.)
- (30) Winer, G.B. .... A Treatise on the Grammar of the N.T. Greek, vertaal deur W. Moulten, (8) Edinburgh 1877.
- 3) ALGEMEEN.
- (1) Acket, J.M. .... Uit Mijn Praktijk (De Nieuwe Taalgids VI, pp. 167 vv en 248 vv.)
- (2) Boer, R ..... Oergermaansch Handboek (2) in reeks: Oudgerm. Handboeken, Haarlem. 1924.
- (3) Kluyver, A ..... Perfectieve Vormen in het Middelnederlandsch (De Nieuwe Taalgids IX, pp. 50 vv.)

- (4) Kritzinger, Labuschagne e.a. ..Verklarende Afrikaanse Woordeboek (2),Pretoria,1947.
- (5) Lecoutere-Grootaers .... Inleiding tot de Taalkunde en tot de Geschiedenis van het Nederlands (6) Groningen,1948.
- (6) Le Roux en Le Roux .....Middel nederlandse Grammatika(2) Pretoria, 1945.
- (7) Scholtz, H.v.d.M ..... Taal en Taalverskyns, Nas.Pers,1940.
- (8) Swaay, H. van .....De Actionsart en de Prefixen I (Taal en Letteren 13,pp,511 vv.)
- (9) Valkhoff, P ..... Over Vertaalkunst (Taal en Letteren 14,pp,65 vv.)
- (10) Verwijs en Verdam .....Middel nederlandse Woordenboek, 's Gravenhage, sedert 1885.
- (11) Villiers, M. de ..... Woordsoorte, Werkwoorde en Tye, Nas. Pers, 1948.